

Området for kultur og samfunn

Kunnskapsbehov i kultursektoren

*En utredning om forskning og
forskningsformidling på kulturfeltet
utført på oppdrag fra Norges
forskningsråd*

**Norges
forskningsråd**

Kultur- og kirkedepartementet ba sommeren 2002 Norges forskningsråd om å ta ansvar for å få utarbeidet en utredning av kunnskapsbehov i kultursektoren. Forskningsrådet nedsatte i august 2002 en arbeidsgruppe til å gjennomføre utredningen.

Utredningsgruppen leverte sin rapport 22. august 2003. Rapporten favner bredt og inneholder en rekke forslag. Forskningsrådet ser dette som et interessant innspill i debatten om kunnskapsbehovene på feltet, og håper rapporten kan føre til en god dialog mellom forvaltningen, forskningsmiljøene og aktørene i kulturlivet.

Arvid Hallén

Oslo, august 2003
Norges forskningsråd

Forord

Kultur- og kirkedepartementet ga sommeren 2002 Norges forskningsråd i oppdrag å gjennomføre en utredning om kunnskapsbehov i kultursektoren med sikte på å vurdere behovet for forskning og forskningsformidling på kulturfeltet. Utredningen ble bestilt som et innspill til departementets arbeid med en ny stortingsmelding om kulturpolitikken.

Til å gjennomføre utredningen, oppnevnte Forskningsrådet en gruppe bestående av følgende personer:

Forskningsleder Svein Bjørkås, Norsk kulturråd (leder)
Forsker II Jorunn Spord Borgen, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning
Professor Jostein Gripsrud, Universitetet i Bergen
Rådgiver Silje Thingstad, Kultur- og kirkedepartementet

Gruppen overleverer med dette rapporten fra utredningsarbeidet til Forskningsrådet. Den inneholder beskrivende analyser av forskningsbehov, forskningsbruk, forskningsmiljøer og forskningsformidling. Utredningsgruppen fremmer også forslag til mål og strategier for den forskningspolitiske innsatsen på kulturfeltet.

Utredningsgruppens flertall, bestående av Svein Bjørkås, Jorunn Spord Borgen og Jostein Gripsrud står samlet bak forslagene. Mindretallet, utredningsgruppens medlem Silje Thingstad, finner ikke å kunne ta stilling til alle de forslagene som fremmes i rapporten.

Oslo, 22. august 2003

Svein Bjørkås
Jorunn Spord Borgen

Silje Thingstad
Jostein Gripsrud

Innhold

Forord	5
1. Innledning	9
Situasjonsforståelse, tilnærming og avgrensning.....	10
Utredningsgruppens tolkning av mandatet	11
Kilder for utredningsarbeidet	12
2. Kunnskap om kultur, kulturpolitikk og kulturfelt	12
Tverrfaglighet og spesialisering	13
Kulturfeltforskning som avgrensning	15
3. Kulturpolitikk og forskningspolitikk	16
Forskning som kulturpolitisk virkemiddel	16
Kultur- og kirkedepartementets forskningspolitiske ansvar	17
4. Brukerkompetanse og brukerinteresser	19
5. Forskningsmiljøene	21
Forskning om estetikk og kulturelle verdier	22
Kulturpolitikkforskning	22
Medieforskning	23
Idrettsforskning	24
Forskning om arkiv, bibliotek og museum (ABM)	24
Forskning om barn og ungdom i kulturfeltet	25
6. Dialog mellom brukere og forskere.....	26
7. Forslag til mål for en samordnet forskningspolitikk for kulturfeltet	28
8. Forslag til strategier for forskning og formidling	29
Prioriterte innsatsområder	29
- Den kulturelle velferdsstaten og dens utfordringer	30
- Barn og unge i kulturfeltet	31
- Kulturbransjene. Næringsmessig utvikling basert på kulturell kapital	33
- Estetiske praksiser i bevegelse	35
- Kulturfeltets institusjoner – produksjon, bevaring, formidling og brukerinteresser	36
- Kulturell internasjonalisering og globalisering	38
Kompetanseoppbygging – rekruttering og miljøstimulering	40
Sikring av grunnleggende forskning	40
Bestilling av oppdrag og utvikling av bestillings- og brukerkompetanse i statlige organ	41
Tilrettelegging av kulturstatistikk og annet kildemateriale for forskningsformål	42

Dokumentasjon og tilgjengeliggjøring av forskning	43
Organisering av fellesfunksjoner	44
Finansiering av forskning og formidling	44
9. Sammendrag	46
Kilder for utredningsarbeidet	49

1. Innledning

Kulturfeltet og de politiske og forvaltningsmessige miljøene som er knyttet til det, består av kunnskapsintensive virksomheter. Ettersom omfanget og kompleksiteten i kunst- og kulturlivet har økt, og endringstendensene på feltet har skutt fart, har det også oppstått et tiltakende behov for en systematisk politikk for hvordan sektorens aktører skal kunne utvikle sin kompetanse gjennom tilgang til relevante og anvendbare kunnskaper. Kultursektoren er blitt mer avhengig av forskning. Det er behov for en samlende nasjonal forskningsstrategi på området. Kultur- og kirkedepartementet har gitt Norges forskningsråd i oppgave å utrede hvilke utfordringer som er knyttet til utformingen av en slik strategi.

Til å gjennomføre utredningsarbeidet, nedsatte Forskningsrådet i august 2002 en gruppe bestående av representanter fra Norges forskningsråd, Norsk kulturråd og Kultur- og kirkedepartementet. Gruppen har bestått av følgende personer:

Forskningsleder Svein Bjørkås, Norsk kulturråd

Forsker II Jorunn Spord Borgen, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning

Professor Jostein Gripsrud, Universitetet i Bergen

Rådgiver Silje Thingstad, Kultur- og kirkedepartementet

Svein Bjørkås har ledet arbeidet. Førsteamanuensis Arnt Maasø ved Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo, har vært engasjert som sekretær for utredningen.

I mandatet fra Norges forskningsråd bes gruppen om å gi en beskrivelse av kunnskapsbehovene i kultursektoren. Med dette som utgangspunkt skal den peke på sentrale utfordringer og identifisere særlig viktige forskningsområder og kompetansebehov knyttet til disse. Videre heter det at *”Utredningen bør ta opp både etterspørsels- og tilbydersiden, både kortsiktige og langsiktige forskningsbehov, formidling og utnyttelse av kunnskap og kompetanse og samordningsbehov på feltet”*¹.

---

¹ Brev fra Norges forskningsråd, 19.08.02.

Situasjonsforståelse, tilnærming og avgrensning

Helt fram til de siste tiårene i det forrige hundreåret var det mulig for kompetente og godt plasserte aktører å ha bortimot encyklopedisk innsikt i de vesentligste trekkene ved kultursituasjonen, kulturlivet og kulturpolitikken i Norge. Slik er det ikke lenger. Aktørene er blitt flere og deres mål og interesser mer ulike. Måtene kunst og kultur produseres, distribueres og konsumeres på, er blitt mer varierte. Den norske kultursektoren er i større grad enn tidligere blitt en del av internasjonale kunst- og kulturfelt. Som følge av den allmenne globalisering øker den kulturelle variasjon i Norge. Av dette følger et større perspektiv- og interessemangfold, og med det, også større konkurranse og interesseløstninger. Offentlige beslutningsprosesser og styringssystemer endres. Det skjer i all hovedsak ut fra dynamikker som ligger utenfor kultursektoren, men som har konsekvenser for dens innretning og virkemåter. Endringer finner også sted når det gjelder rekruttering, organisasjonsforhold og grunnlaget for utøvelse av ledelse. Relasjonene mellom staten, det sivile samfunnet og markedet er i bevegelse. Med dette blir også makt- og autoritetsforholdene på feltet mer uoversiktlige. Presset på offentlige tilskudd og finansieringsordninger er tiltakende. Dette har bl.a. konsekvenser for legitimiteten til det offentlige kulturpolitiske arbeidet. Både nasjonalt og internasjonalt finner det sted løpende og viktige debatter om alternative og mer desentraliserte former for forvaltning og ressursfordeling. I denne sammenheng blir effektiviteten i de etablerte nasjonalstatlige ordningene utsatt for kritisk vurdering. Målgruppene for kunstformidling og kulturdistribusjon er ikke i samme grad som tidligere å forstå som stabile publikum. Som i mange andre sektorer, er befolkningens forbruksmønstre og preferanser mer differensierte og foranderlige. Mens det tidligere var knapphet på kulturgoder, er aktørene i kunst- og kulturlivet i dag blant konkurrentene om befolkningens oppmerksomhet og fritid. Ny teknologi skaper nye betingelser for tradisjonsbevaring og for produsenter og formidlere som ønsker å nå et publikum. Dette genererer også vilkår for økt næringsmessig innovasjon basert på utnyttelse av kulturell kapital. Estetikens relevansområde utvides til nye samfunnsfærer, og de estetiske kategoriene er i bevegelse både i kunsten, i offentlige rom, i populærkulturen, i reklamen, i mediene osv. I de kulturindustrielle bransjene, i mediene og i de kommersielt innrettede deler av idretten finner det sted langsiktige endringer i eierskap og organisering som peker i retning av teknologisk og innholdsmessig konvergens og – på organisasjonssiden – større enheter og skarpere konkurranse nasjonalt og internasjonalt.

Utviklingstrekk av denne typen bidrar, etter flertallet i utredningsgruppens mening, til at behovet for uavhengig forskning og forskningsbaserte utredninger og evalueringer er stort. Samtidig er kulturfeltet et samfunnsområde hvor den alt overveiende del av virksomheten finner sted i små organisasjoner og institusjoner uten økonomi og kompetanse til selv å ha en aktiv forskningsstrategi. Det fins av denne grunn ikke noen enkel sammenheng mellom sektorens kunnskapsbehov og dens etterspørsel etter og bruk av forskningsperspektiver og -resultater. Dette gir særlig store utfordringer for Kultur- og kirke departementet, som fra Stortingets side er pålagt det overordnede sektoransvaret for både grunnleggende og brukerrettet forskning på området. Av historiske grunner har departementet ikke utviklet en samordnende kunnskapspolitikk for kulturfeltet. De samlede avsetningene som kanaliseres via Norges forskningsråd og direkte til oppdragsutførende forskningsmiljøer, er derfor begrenset. Departementets ulike avdelinger har i svært ulik grad engasjert seg i forskningspolitiske spørsmål. I de kommende årene vil innsatsen på dette området, etter flertallet i utredningsgruppens oppfatning, måtte trappes opp. Ut fra både allmenne samfunnsinteresser og de mer spesifikke sektorinteressene bør det være et mål for myndighetene å bidra til at kunnskapsutfordringene i kulturfeltet kan imøtekommes på en effektiv og kvalitativt god måte. Dette vil forutsette en langsiktig, planmessig kompetanseoppbygging og en økning og samordning av ressursene til produksjon av både grunnleggende og brukerrettet kunnskap. Videre vil det forutsette en mer målrettet innsats når det gjelder kunnskapsformidling, og en styrking av vilkårene for dialog mellom aktørene i kunnskapsfeltet – på den ene side brukerne, produsentene og formidlerne av forskning, på den andre siden de forsknings- og kulturpolitiske myndighetene.

Utredningsgruppens tolkning av mandatet

I kulturmeldingen fra 1992, "Kultur i tiden" (St. meld 63, 1991/92), ble spørsmålene om forskning omtalt først og fremst som forskningsinteresser knyttet til den del av kulturfeltet som berører virksomhetene innenfor ansvarsområdet til Kulturdepartementets kulturavdeling. Flertallet i gruppen bak denne utredningen forstår sitt mandat som bredere. Utredningen tar for seg kunnskapsbehov og forskning for hele kulturfeltet. Utviklingen i kunstlivet, kulturvernet, amatørkulturen, mediene, kulturindustrien og idretten har mange fellestrekk, og er i mange henseender overlappende. Kunnskapsutfordringen i sektoren bør av denne grunn vurderes under ett. De økonomiske, politiske, sosiale og kulturelle forutsetningene som skaper dynamikk i prosessene som preger de ulike delene av feltet, er i mange henseender de samme.

Likheter og forskjeller i befolkningens oppslutning og deltakelse i de ulike deler av kulturlivet bør ses i sammenheng. For eksempel kan interesse for kunst og estetikk, for bestemte former for medieforbruk og for idrett ses dels som sammenkjedete preferansestrukturer, dels som identitetsbaserte alternativer som appellerer til ulike segmenter i befolkningen. Sentrale utviklingstrekk i for eksempel kunst og idrett kan ikke forstås uten at det samtidig reflekteres over massemedienes posisjon og bidrag og vice versa. Også de politiske, organisatoriske og styringsmessige utfordringene er overlappende innenfor de ulike delene av de statlige kulturmyndighetenes virkeområder. På denne bakgrunn ser gruppens flertall det som hensiktsmessig å vurdere kunnskapsbehovene og de forskningspolitiske utfordringene som følger av disse, ut fra et helhetlig *kulturfeltperspektiv*. Kirke og kirkepolitikk er holdt utenfor og blir ikke vurdert i utredningen.

Kilder for utredningsarbeidet

Utredningsgruppens sekretær har gjennomført intervjuer med aktører i Kultur- og kirke departementet og i andre departementer som har ansvar for virksomhet eller aktørgrupper som tangerer kultursektoren. For idrett og medier er det i regi av departementet og Norges forskningsråd gjennomført egne utredninger om kunnskapsbehov og tilgjengelig kompetanse. For det øvrige kunst- og kulturlivet foreligger ingen slik dokumentasjon. Utredningsgruppen har på denne bakgrunn invitert et utvalg organisasjoner og institusjoner til møte i Norges forskningsråd for å få innsikt i hvilke kunnskapsbehov som fins i ulike deler av kultursektoren. Deltakerne ble også invitert til å komme med skriftlige innspill til arbeidet. Tilsvarende har det vært arrangert møte i Forskningsrådet for forskningsmiljøer og enkeltforskere som arbeider med kulturfeltforskning for å drøfte utfordringer og muligheter. Også forskerne ble invitert til å komme med skriftlige innspill. I tillegg er utredningsarbeidet basert på dokumenter, notater og rapporter. Det vises i denne sammenheng til listen over kilder.

2. Kunnskap om kultur, kulturpolitikk og kulturfelt

Det foregår en omfattende forskning om kultur i humanistiske og samfunnsvitenskapelige miljøer både ved universitetene, høyskolene og forskningsinstituttene. Gjennom forskerinitierte satsinger fra forskningsinstitusjonenes side og gjennom langsiktig stimulering

fra Forskningsrådets større og mindre kulturforskningsprogrammer er det de siste tiårene frambrakt et betydelig korpus av undersøkelser om norske kunst-, kultur- og språktradisjoner. Nye perspektiver på og innsikter i estetiske problemstillinger og deres relevans for samfunnsmessige forhold er opparbeidet. Likedan er det produsert vesentlig forskning om utviklingen i kulturelle verdier og forståelsesformer, om møter og brytninger mellom kulturelle majoriteter og minoriteter, og også om spørsmål av mer direkte relevans for kulturpolitikken og kultursektoren. En generell vending mot tverrfaglige, kulturanalytiske perspektiver i forskningsmiljøene har gjort den grunnleggende kulturforskningen mer samtidsrettet og aktuell. Gjennom innsats for bedre og bredere formidling har forskningen også i større grad enn tidligere blitt rettet mot brukere på og utenfor kulturfeltet. Likevel er grunnforskningens brukspotensial – ut fra dens innebygde logikk – primært av indirekte karakter.

I den allmenne kulturforskningen finner det sted en konsekvensrik endring i oppfatningen av hva som er kulturanalysens gjenstand. Forskerne og de forskningsfinansierende institusjonene, først og fremst universitetene og Norges forskningsråd, betrakter i tiltakende grad kulturforskning som et *perspektiv* som kan og bør anvendes på all samfunnsmessig virksomhet. Studier av kunst, språk, tradisjonsformidling og kulturell deltakelse, som har vært de humanistiske fagenes kjerneanliggende, er fortsatt avgjørende viktig for langsiktig kulturell integrasjon, fornying og læring. Men også kunnskapskulturer, tenkemåter og ytringsformer som preger andre samfunnsområder, som for eksempel juss, økonomi og arbeidsliv, politikk og forvaltning, journalistikk, helsevesen og sosialomsorg, har virkninger for kulturforståelser og kultursituasjoner. Denne dreiningen bidrar til at den grunnleggende kulturforskningens allmenne relevans styrkes. Samtidig blir det mer tydelig at kunnskapsbehov om de løpende prosessene i kulturfeltet bare delvis kan forventes løst gjennom den generelle kulturforskningen.

Tverrfaglighet og spesialisering

Mens den allmenne kulturforskningen fra sitt utgangspunkt i kulturlivet vender seg mot et større mangfold av samfunnsområder, forutsetter kulturfeltforskningen at forskningskompetanse fra et mangfold av fag gjøres tilgjengelig og rettes mot de særegne prosessene som finner sted i kulturlivet. Der går utviklingen i retning av tiltakende interesse

for kunnskap basert på en vifte av ulike fagkompetanser, kombinert med mer spesifikke feltkompetanser. Estetiske studier og kulturanalyse er selvsagt både relevante og viktige som utgangspunkter for kulturfeltrelatert forskning, bl.a. ved at de forsyner aktørene – herunder forskningen – med teoretisk, metodisk og empirisk baserte perspektiver på de verdier, kunnskaper og ytringer som ligger til grunn for kulturfeltets virksomheter. Men de er ikke tilstrekkelige som perspektiv for forskning på de spesialiserte prosessene og relasjonene som kulturlivet, mediene og idretten representerer. I likhet med andre samfunnssektorer er kulturområdet preget av komplekse virksomheter og sammensatte prosesser. Ved siden av kunnskap om selve den produksjon, formidling og bruk av meningsbærende objekter og handlinger som utgjør feltets sentrum, er det behov for kunnskaper om dynamikker i og effekter av økonomi, markeder og markedsreguleringer, om politiske og idémessige strømninger og deres betydning for beslutningsprosesser, om organisasjon, ledelse og styring, om makt, interessekonflikter og grunnlag for innflytelse, om brukerinteresser og forbruksmønstre, om deltakelse, fritidsbruk og pengebruk i befolkningen, om ulikhet i kulturelle mønstre knyttet til sted, kjønn, klasse og etnisitet, om effekter av og effektivitet i offentlige og private tilskuddsordninger, forvaltningsløsninger og forsøksvirksomheter, om profesjonalisering og sentralisering, om frivillighetens forutsetninger, utvikling og virkninger, om infrastrukturens hensiktsmessighet og ditto fornyingsbehov. Og så videre. Kompetanse på de generelle sidene ved denne typen tema fins stort sett i rikt monn i det norske forskningssystemet. Det er imidlertid en vesentlig mangel at forskningsperspektivene i ulike fag i for liten grad utvikles parallelt med innsikter i verdier, interesser og handlingsbetingelser innenfor kulturfeltet. Å ha kompetanse på prosesser i næringslivet er for eksempel ikke en tilstrekkelig forutsetning for å utføre god forskning om utviklingstrekk i norsk bokbransje. Innsikt i de estetiske disipliners historie og utviklingsforløp er ikke tilstrekkelig som grunnlag for forskning om kunstnerprofesjonenes svekkede posisjon i forvaltningen av kulturpolitiske ordninger. God forskning om opphavsrettslige spørsmål knyttet til omsetning og bruk av estetisk materiale forutsetter at juridisk kompetanse kobles sammen med innsikter i hvordan verkforståelser og estetiske kategorier endres. Toppidrettens kommersialisering kan vanskelig forstås uten innsikt i mediesektorens vilkår og virkemåter og i sponsorøkonomiens sug etter offentlighet. Forskning om kulturfeltet forutsetter – som eksemplene viser – utbredt grad av flerfaglig samarbeid og utvikling av tverrfaglige perspektiver. Kultursektorens innebygde mangfold vil forutsette at det utføres både grunnleggende og brukerrettet forskning basert på allmenne og sektorspesifikke kompetansekombinasjoner.

Kulturfeltforskning som avgrensning

Fra omkring 1990 har det funnet sted en viss institusjonalisering av kulturpolitikkforskning i Norge og en rekke andre land. Betegnelsen ”kulturpolitikkforskning” kan være villedende ved at den faktiske forskningen som finner sted, bare til en viss grad handler om kulturpolitikk i konkret forstand. Den faktiske kunnskapsproduksjonen har virksomheter og prosesser på sentrale deler av kulturfeltet som sin gjenstand. I andre tilsvarende forskningsfelt framstår *politikk*forskningen som en spesialitet innenfor et videre feltbegrep (idrettspolitikk i idrettsforskning, mediepolitikk i medieforskning, ungdomspolitikk i ungdomsforskning). Vitenskapshistoriske forhold, kulturbegrepets betydningsmangfold og kulturforskningens temabredde og vide ambisjoner, forklarer trolig den omvendte begrepsbruken. Det som er viktig i denne sammenheng, er imidlertid å understreke at den forskningen som betegnes som *kulturpolitikk*forskning i praksis er en *kulturfelt*forskning. Men som følge av historiske forskjeller i institusjonaliseringen i henholdsvis kulturfeltet og forskningsfeltet, dekker kulturpolitikkforskningen ikke alle sider ved kulturfeltet. Nettopp forskningen om medier, idrett og barne- og ungdomskulturer er etablert som egne forskningsfelt som bare delvis tangerer kulturpolitikk som forskningsområde, slik det er satt sammen i dag. Dette er neppe noen fordel for brukerne av forskningsmiljøenes perspektiver og resultater.

Ved utformingen av en kunnskapspolitikk for kultursektoren bør en, etter flertallet i utredningsgruppens oppfatning, ha et videre siktemål enn det som gis av kulturpolitikkforskningens nåværende innretning. En bør se kulturpolitikkforskningen i sammenheng med biblioteks- og museumsforskningen og de kulturfeltrelevante delene av både medie-, idretts- og barne- og ungdomsforskningen. De ulike delene av kulturfeltet har en rekke tematiske fellesanliggender, og de kompetansemessige utfordringene er overlappende. De kan også med fordel ses i sammenheng når det gjelder viktige basisfunksjoner knyttet til statistikk og kildegrunnlag, brukerkontakt, forskningsformidling, dokumentasjon osv. På visse områder er det svake forskningstradisjoner i Norge. Museologi – forskning om museumsfeltet og museumspolitikken – er et slikt område. Kulturøkonomi er et annet. Forskning om barns kunst- og kulturbruk og kulturelle deltakelse er et tredje. Også disse områdene kan med fordel ses som en del av en samlet strategi for forskningen om kulturfeltet. En bedre samordning av kulturfeltforskningen vil kunne gi bedre grunnlag for rekruttering, sterkere kompetanse, større og mer stabile forskningsmiljøer, større sjanser i konkurransen om forskningsressurser og rikere utbytte for forskningsbrukere på ulike nivåer.

3. Kulturpolitikk og forskningspolitikk

Hvilke sammenhenger er det mellom kulturpolitikk og forskningspolitikk? Problemstillingen kan besvares på to plan. For det første handler den om hvilken plass forskningen har i kulturfeltet. For det andre dreier det seg om Kultur- og kirke departementets forskningspolitiske ansvar.

Forskning som kulturpolitisk virkemiddel

Den statlige kulturpolitikens virkemidler er tradisjonelt av finansiell, konkurranseregulerende, organisatorisk, legal og informativ art. Kulturfeltet er historisk preget av en blandingsøkonomi hvor frivillighet, markedsøkonomi og offentlige tilskudd har virket sammen. Statens finansieringsbidrag har historisk vært økende ettersom det har vist seg at frivillig innsats og markedsbasert etterspørsel ikke gir tilstrekkelig økonomisk fundament for en bred kulturproduksjon og kulturformidling. Særlig i perioden etter andre verdenskrig har det offentlige engasjert seg som hel- eller deleier i kulturinstitusjoner, som tilskuddspartner og som finansieringskilde for individuelle kunstnere gjennom stipendier og garantiinntekter. Fritak for merverdiavgift representerer dessuten et viktig økonomisk bidrag. Medie- og kulturindustrien har dessuten vært tilgodesett med regulerende tiltak som har beskyttet omsetningen av kulturprodukter fra ordinær markedskonkurranse. Kulturfeltet er i begrenset grad lovregulert. Men det fins likevel en rekke legale virkemidler for eksempel på medieområdet, på bibliotekfeltet, på kulturvernområdet og hva gjelder beskyttelse av opphavsrett. Spørsmålet om en samlet ”kulturlov” som sikrer minimumsstandarder for de kulturpolitiske ytelsene overfor befolkningen, har vært reist – ikke minst fra regionalt og lokalt hold – men dette har aldri vært realitetsbehandlet. Derimot har de offentlige myndighetene trappet opp bruken av organisatoriske virkemidler. Kulturmeldingen fra 1992 var i mange henseender en ”organisasjonsmelding”, ved at den på en rekke områder la opp en ny struktur for styring og samordning av kulturproduserende og -formidlende virksomheter. På det informative området har myndighetene særlig etter 1970 stått bak utrednings- og forsøksvirksomhet og utvikling av standarder for planprosessene på ulike saksområder og forvaltningsnivåer.

En opptrapping av produksjonen og formidlingen av kunnskap på og om kulturfeltet kan ses på som et nytt og viktig kulturpolitisk virkemiddel. En høy endringstakt som følge av dereguleringsprosesser, ekspansjons- og differensieringstendenser, økt menings- og

uttrykksmangfold, teknologiutvikling, utvidet internasjonal samhandling, endringer i forholdet mellom individ og fellesskap osv., skaper løpende krav til at aktørene i feltet har tilgang til kunnskaper som gjør dem i stand til å fortolke og forstå de handlingsbetingelser de har å forholde seg til, og som de skal planlegge og disponere sine ressurser ut fra. Dette gjelder både de produserende og formidlende aktørene, finansielle aktører, privat og offentlig forvaltning, de ulike deler av kulturoffentligheten og – selvfølgelig – de politiske partiene og institusjonene på statlig, fylkeskommunalt og kommunalt hold.

I tillegg til å være et potent og foreløpig underutnyttet kulturpolitisk virkemiddel kommer at kunnskap og forskning i seg selv er en del av kulturfeltets sirkulasjonssystem. Kulturfeltforskningen har derfor allmenn samfunnsmessig verdi som strekker seg ut over de mer avgrensede sektorinteressene. Kulturfeltforskningens betydning som leverandør av perspektiver, begreper og kunnskaper, vil sånn sett henge sammen med kulturfeltets betydning som samfunnssektor. Den vil derfor være viktig for befolkningens læring og identitetsutvikling, erfaringsbearbeiding, organisering og deltakelse, for den allmenne utvikling av kreativitet og innovasjon, og for ivaretagelsen av interesser knyttet til samfunnets investeringer i kulturell kapital, infrastruktur og virksomhet.

Kultur- og kirkedepartementets forskningspolitiske ansvar

Det utvidede kulturbegrepet som ble lagt til grunn for den politisk-administrative avgrensning på 1970-tallet, er fortsatt rammesettende for kulturpolitikken og kulturforvaltning i Norge. Selv om det fins en viss internasjonal variasjon, er det i mange land i Europa vanlig å holde kunst, amatørkultur, medier, kulturindustri og idrett samlet som ett politikkområde. Selv om det i den norske kulturdebatten fra tid til annen fins grupper som hevder at idretten er en gjøkunge som bør ut av det kulturelle fellesskap, foreligger det ingen politiske signaler som peker i retning av en slik atskillelse. Ser vi på forskningspolitikken som dekker det samme utvidede kulturfeltet, er den i liten grad gjort til gjenstand for samlende politiske grep. Selv om det fra og med Stortingets behandling av Stortingsmelding 36 (1992-93), "Forskning for fellesskapet", er knesatt som allment prinsipp at det enkelte departement har hoved- og samordningsansvaret for både grunnleggende og brukerrettet forskning i egen sektor, har dette i begrenset grad nedfelt seg som praksis på kulturområdet.

Samordningsoppgavene for Kultur- og kirkedepartementet kan i prinsippet tenkes på to nivåer. For det første vil det, etter flertallet i utredningsgruppens oppfatning, være tjenlig med

en integrasjon og harmonisering av forskningsrelatert virksomhet *innenfor* saksfeltet til Kultur- og kirkedepartementet. Dette vil innebære at de historisk etablerte skillene mellom de ulike avdelingenes forskningspolitiske innsats med fordel kan bygges ned, og at en samlet politisk profil bør anlegges på hele kulturfeltforskningen. En slik integrasjonsprosess bør det være et mål å tilrettelegge for på relativt kort sikt. For det andre vil det – i tråd med intensjonene om en sektorovergripende kulturpolitikk slik dette ble formulert i stortingsmeldingen ”Kultur i tiden” - være behov for samordning *mellom* ulike departementer som på grunn av ansvaret for bestemte befolkningsgrupper eller bestemte saksfelt også har forskningspolitisk ansvar som tangerer kulturfeltet og kulturfeltforskningen. Dette gjelder særlig Utenriksdepartementet, som har overordnet ansvar for presentasjon av og informasjon om norsk kultur i utlandet og for gjensidig kultursamarbeid mellom Norge og land i Sør, Barne- og familiedepartementet, som har ansvar for barns og ungdoms oppvekstvilkår, Kommunal- og regionaldepartementet, som har hovedansvar for innvandringspolitikken og regional utvikling, Næringsdepartementet, som samordner innovasjon og næringsutvikling, Miljøverndepartementet, som er ansvarlig for kulturminnevernet (faste kulturminner og kulturmiljøer), og Utdannings- og forskningsdepartementet, som både har ansvar for store satsinger på kunst- og kulturformidling gjennom skolen, og som i dag direkte eller indirekte finansierer store deler av grunnforskningen i kulturfagene, herunder også grunnleggende kulturfeltforskning. På lang sikt vil det være tjenlig at Kultur- og kirkedepartementet også ser det som en oppgave å stimulere til forskningspolitisk samarbeid på tvers av departementene.

Det er et gjennomgående prinsipp i norsk forskningspolitikk at det skal være en finansiell og praktisk ansvarsdeling mellom offentlig og privat sektor. Offentlig sektor skal sikre en nødvendig infrastruktur som gjør forskning mulig. Og det offentlige skal ellers ta ansvar for forskning som det ikke fins grunnlag for privat finansiering av. Grunnforskningen er ofte brukt som generelt eksempel på innsatser hvor myndighetene må ta en stor del av ansvaret. Kulturforskningen er også et slikt område. Langt på vei vil også kulturfeltforskningen måtte forstås på samme måte. Det er bare større næringsaktører og større organisasjoner innenfor mediene, kulturindustrien og idretten som i en viss forstand kan tenkes å representere en synlig privat etterspørsel etter kulturfeltforskning. Og en må i hovedsak forvente at en slik etterspørsel vil være begrenset til kortsiktige brukerinteresser. På samme måte som det er et knesatt kulturpolitisk prinsipp at det er et offentlig ansvar å finansiere kulturell aktivitet som ikke klarer seg på markedsinntekter, vil det være en forutsetning for tilgangen til forskningsbasert kunnskap for feltets aktører at kulturfeltforskningen i hovedsak forstås som

et offentlig ansvar. Imidlertid vil det være viktig å stimulere til samarbeid mellom myndighetene og private kultur(bransje)aktører for å få til samfinansiering av forskningsinnsatser der det er mulig.

Departementenes forskningspolitiske ansvar er todelt. På den ene siden retter det seg mot å sikre langsiktige samfunnsinteresser gjennom kompetanseoppbygging, miljøstimulering, forskerrekuttering og finansiering av programmer, prosjekter, formidlingstiltak osv. Ansvaret for iverksettingen av denne form for oppgaver er lagt til Norges forskningsråd. Dette bør også gjelde kulturfeltforskningen. På den annen side er departementene selv viktige forskningsbrukere. I denne sammenheng er det vesentlig at det utvikles rutiner og kompetanse som gjør Kultur- og kirke departementet og andre statlige organ til gode oppdragsgivere og forskningsbrukere. Denne formen for virksomhet baserer seg i hovedsak på direkte samhandling mellom departementene og forskningsmiljøene.

4. Brukerkompetanse og brukerinteresser

Utdanningsnivået blant aktørene i det norske kulturfeltet er gjennomgående høyt. Dette gjelder i forvaltningsorgan, institusjoner, organisasjoner og utøvermiljøer i alle deler av feltet og over hele landet. Innenfor deler av kulturlivet – først og fremst i de kunst- og kulturhistoriske museene – har institusjonene også personale med egen forskningskompetanse.

Det fins utdanningstilbud rettet mot mange yrker og posisjoner i kultursektoren. Imidlertid er det blitt pekt på flere områder hvor høyere utdanning mangler eller er svakt utviklet.

Utdanningstilbud for institusjonsledere er ett eksempel. Utdanning i kunst- og kulturformidling er et annet. Museologi er et tredje. Arrangøruddanning rettet mot kunststartene et fjerde. I forbindelse med omleggingen av studiestrukturen ved norske høgskoler og universiteter står institusjonene nå friere når det gjelder oppretting av nye, modulbaserte utdanningstilbud. Sammen med økt konkurranse om studentene, og gunstige finansieringsordninger for utenlandsstudier, vil dette kunne bidra til at de eksisterende utdanningstilbudene suppleres med tilbud av den typen som er nevnt ovenfor.

Utdanningstilbudene som sikrer kulturfeltet dets basiskompetanse, er og skal være forskningsbaserte. En styrking av kulturfeltforskning vil være et viktig bidrag til å sikre

kvaliteten og relevansen i utdanningssystemet. Opparbeiding av forskningskompetanse på områder som i dag er dårlig dekket, vil også gi rom for å differensiere utdanningsinstitusjonenes tilbud på de ulike nivåene.

Det materialet som utredningsgruppen har hatt tilgang til, viser at institusjoner og organisasjoner på kulturfeltet ønsker tilgang til økte kunnskapsressurser. Mange forholder seg, så langt tid og ressurser tillater, relativt aktivt til innsikter og resultater frambrakt av både den grunnleggende og brukerrorettede del av forskningen. Både større og mindre aktører kan vise til kontakt med forskere og direkte eller indirekte deltakelse i prosesser som har ført til at det er blitt satt i gang enkeltundersøkelser, utredninger eller forskningsbaserte evalueringer. Men det er stort sett bare organisasjoner som representerer de statlige myndighetene og kommunesektoren, som selv bestiller forskning, og som bidrar eller har planer om å bidra økonomisk til større satsinger som for eksempel forskningsprogrammer. Mange gir uttrykk for at økt tilflyt av kunnskap anses som viktig for virksomheten på kort og lang sikt, og de er også i stand til å peke på forskningstemaer som – hvis de ble forsket på – ville være av betydning for kvaliteten og utviklingen i deres løpende arbeid. Et hyppig forekommende standpunkt synes å være at selve forskningens liv og levnet er uvesentlig. Det er tilgang til relevant kunnskap som betyr noe, og at den kunnskapen som formidles er ”myteknusende”, til å stole på og lett tilgjengelig.

Selv om aktørene i kulturfeltet synes å være både kompetente og interesserte som reelle eller potensielle forskningsbrukere, med relativt godt utviklet innsikt i egne kunnskapsinteresser, er hovedinntrykket at volumet på både bestilt oppdragsforskning og bruk av eksisterende forskning er svært begrenset. Unntaket i denne sammenheng er de store statlige forvaltningsorganene, Kultur- og kirkedepartementet selv, Kulturrådet og aktører innenfor ABM-området. I departementet er det uten tvil idrettsavdelingen som har utviklet både forskningsstrategi, bestillerkompetanse og brukerkompetanse på mest systematisk vis. Men også i medieavdelingen og kulturavdelingen er bruken av forskning tiltakende. Det synes å være et problem for forvaltningen at det er tidkrevende å være aktive forskningsbrukere, og at tid helt allment er et knapphetsgode. Norsk kulturråd er i en gunstig særstilling som bruker av forskning. Rådets egen utredningsseksjon ivaretar bestillings-, kvalitetssikrings- og formidlingsfunksjoner både internt og i noen grad for departementets kulturavdeling. Seksjonen initierer og gjennomfører også egen forskning innenfor Kulturrådets virkeområde.

Ettersom det er de offentlige myndighetene som er de mest aktive forskningsbrukerne, kan det være relevant å peke på at det de siste tiårene har funnet sted en desentralisering av myndighet på en rekke områder. Forvaltningsoppgaver og beslutninger er blitt flyttet ”nedover” i systemet – først og fremst til kommunale og fylkeskommunale organer. I kommunesektoren er enhetene, med unntak av Kommunenes Sentralforbund, små, og muligheten for å kunne bestille og benytte forskning meget begrenset.

5. Forskningsmiljøene

Det meste av forskningen som er relatert til kulturfeltet eller kultursektoren, er utviklet de siste tiårene med utgangspunkt i utdanningstilbud ved høgskolene og universitetene. Dette gjelder kulturpolitikkforskningen, medieforskningen, biblioteksforskningen, barne- og ungdomsforskningen og forskningen om idrett og samfunn. Forskningen om estetikk og kulturelle verdier er et viktig unntak. Dette er tradisjonsrike områder som tilhører den humanvitenskapelige forskningstradisjonens grunnpilarer. Kulturvernforskningen har i likhet med annen humanistisk forskning lange tradisjoner både ved universitetene og museene. Men den retter seg i hovedsak mot innholdet i samlinger, ikke mot løpende prosesser i kulturvernfeltet og kulturvernpolitikken. Kulturminnevernet er forvaltet som en del av miljøvernet i Norge. Også forskningen på dette området er objekt- og/eller miljøorientert. Verneforskningen er slik sett annerledes innrettet enn kulturfeltforskningen.

De først nevnte forskningsområdene har utviklet seg gjennom parallelle forløp, men relativt uavhengig av hverandre. Likevel har de en rekke fellestrekk og overlappende fellesoner. De er institusjonalisert som tverrfaglige forskningsfelt med innslag av både humanistiske og samfunnsvitenskapelige kompetanser. Forskningen finner sted ved flere norske institusjoner, og den er knyttet til nasjonale og internasjonale forskernetter, publiseringskanaler og møteplasser. Forskningsinnsatsen innenfor de ulike kunnskapsområdene hviler på de samme metodologiske hovedretninger, og forskerne arbeider med en rekke felles problemstillinger.

I det følgende presenteres en oversikt over noen sentrale trekk ved utviklingen og situasjonen innenfor de forskningsområdene som er mest relevante som produsenter og formidlere av kunnskap om kulturfeltet. Beskrivelsen er svært kortfattet og pretenderer ikke å være uttømmende.

Forskning om estetikk og kulturelle verdier

Den humanistiske forskningen forsyner kulturfeltet med innsikter i de grunnleggende kategoriene som dets sirkulasjon, artikulasjon og fortolkning er bygd opp omkring. Den gjør dette gjennom å utvikle begreper, teorier og metoder som setter feltets aktører i stand til å konstituere og tolke de gjenstander, meningskjeder og relasjoner som danner grunnlaget for kulturell praksis. De siste tiårene er den historiske orienteringen som har preget kunst- og kulturvitenskapene blitt supplert med en sterkere samtidsorientering. Og i takt med utviklingen i kunst, medier, reklame, designbasert forbruksvareindustri og kulturindustri, er forskningens gjenstand blitt utvidet til også å gjelde prosesser utenfor det tradisjonelle kunst- og kulturfeltet. Forskningen om estetikk og kulturelle verdier er svært desentralisert i Norge. Den finner sted i en bred vifte av fagdisipliner og tverrfaglige miljøer, først og fremst ved de fire universitetene. Men også en rekke høyskoler – herunder kunsthøgskolene – er bidragsyttere i denne sammenheng. Instituttsektorens betydning er imidlertid begrenset. Estetikk og kulturforståelser er forskningsområder hvor det er utviklet sterke internasjonale relasjoner. Norges forskningsråd har fra og med 1980-tallet finansiert slik forskning gjennom spesialiserte programmer som for eksempel Estetiske grunnlagsproblemer og gjennom de tre generelle programsatsingene Kultur- og tradisjonsformidlende forskning (1986-1996), Program for kulturstudier (1997-2002) og Program for kulturforskning (2003-2007). Også Forskningsrådets ”frie midler” og forskningsinstitusjonene selv bidrar vesentlig til finansiering av forskningen om estetikk og kulturelle verdier. Selv om forskningsinnsatsen er utpreget desentralisert, skjer det samlet sett en stor forskningsinnsats på disse områdene. Både institusjonene og Forskningsrådet har sikret god rekruttering gjennom doktorgradsprogrammer og stipendtildelinger.

Kulturpolitikkforskning

Kulturpolitikkforskningen springer ut fra profesjonsutdanningene for kulturarbeidere ved de statlige høyskolene i Stavanger og Bø. Forskningen har – gjennom stimulering fra Norges forskningsråds kulturforskningsprogrammer og gjennom oppdrag fra Kulturrådets utredningsseksjon – hatt en utvikling det siste tiåret som har vært klart positiv, både i kvalitativ og kvantitativ forstand. I perioden etter 1990 har det vært en tilvekst av nye forskere. Forskningen er blitt bedre, mer kritisk og klarere forankret i relevant teori. Det er blitt etablert nettverk, fagtidsskrifter og konferanser både nasjonalt og internasjonalt, og det norske forskningsmiljøet har spilt og spiller en aktiv rolle i den internasjonale samhandlingen. Hovedinnsatsen i kulturpolitikkforskningen har vært og er rettet mot de tradisjonelle

kjerneområdene i kulturlivet: prosesser og relasjoner på kunstfeltene, i amatørkulturen, kulturforvaltningen, kulturbransjene og – selvsagt – i selve kulturpolitikken på ulike forvaltningsnivåer. I dag er det to ”sentra” i kulturpolitikkforskningen i Norge. Miljøene i Bø – ved Høgskolen i Telemark og ved Telemarksforskning-Bø – og omkring Kulturrådets utredningsseksjon. I tillegg fins det et spredt nettverk av enkeltforskere som mer eller mindre permanent driver med kulturpolitikkforskning. Disse er å finne ved universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og – på grunn av knapphet på stillinger – i frilansposisjoner. Særlig medieforskningsinstituttene ved universitetene i Oslo og Bergen har gjennom engasjement i større enkeltprosjekter utviklet tilløp til et forskningsmiljø med stor kulturpolitisk relevans. Medievitenskap i Bergen tilbyr – i likhet med Høgskolen i Telemark – utdanningsmoduler i kulturpolitikk og kulturformidling på hovedfagsnivå. De siste årene har det funnet sted tilløp til etablering av miljøer for forskning på henholdsvis kulturøkonomi (ved Telemarksforskning-Bø) og på relasjoner mellom kultur og næringsliv (ved Handelshøgskolen BI). Kulturpolitikkforskningen er meget ressursfattig. Oppdrags- og finansieringsgrunnlaget er gjennomgående begrenset som følge av sektorens relative pengeknapphet. Dette har som konsekvenser at forskningsmiljøene blir små og sårbare, rekrutteringen vilkårlig, ansettelses- og arbeidsforholdene for mange av de beste forskerne er dårlige, og faren for kompetanselekkasje til andre forskningsfelt er overhengende.

Medieforskning

Medieforskningen i Norge har tradisjoner tilbake til 1960- og 70-tallet. De to tverrfakultære instituttene som i dag fins ved universitetene i Oslo (Institutt for medier og kommunikasjon) og Bergen (Institutt for medievitenskap), ble etablert midt på 1980-tallet. Også ved NTNU i Trondheim fins det nå et integrert medievitenskapelig utdanningstilbud og forskningsmiljø. Ved siden av den løpende forskningen om mediepolitikken og mediernes og kulturindustriens historie, innhold og brukere, har disse miljøene gjennom en rekke større forskningsrådsfinansierte prosjekter stått bak vesentlig kunnskapsproduksjon omkring mediert estetikk og kultur, sett i lys av kulturhistorie, kulturpolitikk og samfunnsutvikling. Ved instituttet i Oslo pågår for tiden den første omfattende forskning om den norske kulturpolitikken historie – fra 1814 til 2000. Norges forskningsråd har nylig satt i gang et nytt forskningsprogram for Kommunikasjon, IKT og medier. Programmets fokus på sammenhenger mellom teknologianvendelse, innhold og rammebetingelser for medieutviklingen, vil ha klar relevans for prosesser i kulturfeltet. Men det indikerer også at medievitenskapen har brede flater som bare mer indirekte berører det tradisjonelle

kulturfeltet. Dette gjelder teknologisk forskning, forskning om journalistikk, reklame m.m. – emner som imidlertid gjerne kan vise seg direkte relevante for nye elementer i et kulturfelt i stadig raskere forandring. Medieforskningsinstituttene utfører også oppdragsforskning. Det utføres dessuten anvendt medieforskning med finansiering fra Statens medieforvaltning, etter innstilling fra Rådet for anvendt medieforskning. Medieforskningen i Norge er, i motsetning til kulturpolitikkforskningen, et ressurssterkt område med løpende rekrutteringstiltak og store og høyt kompetente forskningsmiljøer.

Idrettsforskning

Idrettsforskningen har en stor komponent av medisinsk og naturvitenskapelig kunnskapsproduksjon som har begrenset relevans for denne utredningen. Den kultur- og samfunnsvitenskapelige forskningen om idrett og idrettspolitikk er en ung virksomhet i Norge. De siste årene har feltet imidlertid hatt en rivende utvikling. En vesentlig del av forskningen er lokalisert til to miljøer, Norges Idrettshøgskole og Høgskolen i Telemark/Telemarksforskning-Bø. Institutt for samfunnsforskning (ISF) er et viktig forskningsmiljø når det gjelder frivillighet og idrett. I tillegg pågår forskning på prosjektbasis i en rekke forskningsmiljøer over hele landet. Forskningen dekker en rekke kompetanser fra kulturfag til sosiologi, sosialantropologi, økonomi og juss. Det pågår forskning om idrettens barne- og ungdomsarbeid og breddeidrett, om frivillighet og profesjonalisering, om idretts- og kulturanlegg, om idrettspolitikken og dens historie, om kommersialisering og markedsutvikling m.m.. Det KKD-finansierte Forskningsrådsprogrammet Idrett, samfunn og frivillig organisering er sentralt i denne virksomheten. I tillegg finner det sted en relativt bred oppdragsforskning basert på bestillinger fra Kultur- og kirkedepartementets og Norges Idrettsforbunds side. Det brukes også midler til analyser av aktuell trendutvikling. Også den kultursektor-relaterte idrettsforskningen har gode ressursmessige vilkår. Oppbyggingen av feltet har vært preget av klare forskningsstrategiske valg som sikrer langsiktighet og oppbygging av høy kompetanse.

Forskning om arkiv, bibliotek og museum (ABM)

På ABM-området er det først og fremst biblioteksforskningen som kan sies å være etablert som forskningsfelt, om vi ser bort fra den samlings- og objektorienterte humanistiske forskningen innenfor arkiv og museer. Det fins tre kjernemiljøer for biblioteksforskning i Norge. I tilknytning til bibliotekarutdanningen ved Høgskolen i Oslo er det bygget opp

tverrfaglig forskningskompetanse knyttet til temaer som litteratur- og informasjonsformidling, informasjons- og bibliotekspolitikk og problemstillinger knyttet til søking og gjenfinning. Ved Institutt for dokumentasjonsvitenskap ved Universitetet i Tromsø drives i hovedsak en humanistisk orientert biblioteksforskning, mens miljøet ved Informasjonsforvaltning ved NTNU forsker på de teknologisk orienterte problemstillinger knyttet til biblioteks- og informasjonsforvaltning og formidling. Det digitale bibliotek og brukerorientert forskning står sentralt som satsingsområder i biblioteksforskningen. Dette er områder som det satses på også i det internasjonale forsknings samarbeidet. Særlig har Forskningsrådets Program for biblioteksforskning (1996-2001) hatt betydning for utviklingen av den norske forskningen på feltet. På ABM-området er det for øvrig ønske om etablering av nye forskningsprogram – enten for hver av de tre sektorene eller samlet for hele feltet. Det er utarbeidet et utkast til programplan for et program for museumsstudier. Dette er et innsatsområde som må bygges opp mer eller mindre fra grunnen av i Norge. Forvaltningsorganet ABM-utvikling har som en del av sin strategi å stimulere til økt forskning innenfor arkiv, bibliotek og museer.

Forskning om barn og ungdom i kulturfeltet

Den kulturfelt-rettete barne- og ungdomsforskningen kan vanskelig kalles et forskningsfelt i egentlig forstand, selv om det internasjonalt fins grunnlag for å peke mot relativt autonome nettverk og miljøer. Det foregår slik forskning i de fleste kultur- og samfunnsfag, ved lærerutdanningene og ved mange forskningsinstitusjoner. Mer spesialiserte satsinger på temaer knyttet til barne- og ungdomskulturelle problemstillinger har funnet sted ved Norsk senter for barneforskning (NOSEB) ved NTNU og i instituttsektoren. Det utføres bl.a. slik forskning ved Østlandsforskning på Lillehammer, ved Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR), Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) og ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) i Oslo. I dag er NOSEB lite aktiv på forskning om barnekultur, og det er generelt lite samordnet forskningskompetanse på barns kultur deltakelse og kulturbruk – mediebruken inkludert. Situasjonen er lysere når det gjelder ungdomskultur, først og fremst gjennom videreføringen av det tidligere Ungforsk ved NOVA. Med dette som bakgrunn, og med tanke på den betydelige satsing som finner sted mot barn og unge innenfor Den kulturelle skolesekken og gjennom andre kultur- og utdanningspolitiske tiltak, er det fra Kulturrådets side satt i gang en utredning om behovet for å etablere et eget kompetanse- og nettverkssekretariat for barnekultur og kunst- og kulturformidling, med bl.a. forskningsinitierende og kunnskapsformidlende oppgaver.

6. Dialog mellom brukere og forskere

Mye av forskningen på kulturområdet er leverandørstyrt. Dette har flere årsaker. For det første fins det tunge tradisjoner for at grunnforskning skal skje ut fra erkjennelsesinteresser som springer ut av forskningen selv. For det andre er det forskerne som har kompetanse til å avgjøre hva som er og ikke er forskbare problemstillinger. For det tredje har kulturfeltforskningen et permanent etterspørselsunderskudd. Dermed har feltet også hatt et stort antall tilbydere som i sin jakt etter oppgaver og midler har gått til finansieringskildene med ferdigsydde forskningsprosjekter. For det fjerde er det gjennomgående en relativt svakt utviklet bestillerkompetanse blant aktørene i feltet. For det femte er kulturfeltet, som nevnt, i hovedsak preget av brukermiljøer uten ressurser til selv å bestille forskningsbasert kunnskap.

Det bør være et mål å utvikle en mer dialogstyrt kunnskapsproduksjon for kulturfeltet. En aktiv og målrettet forskningsformidling kan være et tiltak i så henseende.

Brukerrepresentasjon i bevilgende organer kan også ha betydning som dialogfremmende tiltak. Men hvis en skal sikre reell dialog mellom brukermiljøene og forskningen, vil det i tillegg være nødvendig å tenke nytt i forhold til utvikling av aktører som har som oppgave å stå med en fot i hver leir. Opprettelsen av det rådgivende og veiledende Idrettens forskningsutvalg er et eksempel på et en slik nyskaping. Kulturrådets utredningsseksjon er et eksempel på et forskningskompetent miljø med stor nærhet til aktører i feltet. Gjennom slike systemer kan det skapes gode forutsetninger for reelle dialoger som bidrar til at kunnskapsbehov fanges opp og gjøres til forskbare problemstillinger som i neste omgang kan føre til god og relevant forskning. Å skape nærhet mellom felt og forskning er imidlertid ressurskrevende. Det blir i liten grad satt av konkrete ressurser til denne form for arbeid. Dermed blir kommunikasjonen i for stor grad en restkategori som kan salderes når travle forskere og forskningsbyråkrater gjør opp sine tidsregnskap.

Fornyng av forskningsformidlingen har vært et satsingsområde for Norges forskningsråd og dets kulturforskningsprogrammer i en årrekke. Også formidling er ressurskrevende, og forutsetter spesialisert kompetanse. Hvis aktørene i kulturfeltet skal kunne tilegne seg kunnskap basert på både grunnleggende og anvendt forskning, vil kunnskapen i stor grad måtte tilrettelegges aktivt og ut fra brukernes spesifikke forutsetninger og behov. Dette vil forutsette eksistensen av et proaktivt formidlingsapparat som i dag bare i begrenset grad fins på kulturområdet. En slik formidling vil imidlertid kunne være en kilde til at underforbruket

av forskningen minker, og at samfunnet totalt sett får mer valuta for sine investeringer i både kulturlivet og forskningsfeltet.

Aktiv dialog og formidling vil forutsette en mer direkte samhandling mellom aktørene i forskning og kulturliv. Behovet for større nærhet må imidlertid ikke gå på bekostning av forskningens autonomi. Aktørene i kulturfeltet har – rimeligvis – interesser knyttet til hvilke kunnskaper som skal skapes og formidles om deres virksomhet og dens kontekster. Det er en utbredt erfaring at forskning brukes for å legitimere eller maskere bestemte interesser. En – i positiv forstand – kritisk forskning vil ofte stille spørsmål ved ideologiske, politiske og økonomiske ”sannheter” som aktørene i feltet er bærere av. Erfaringer viser at det av slike grunner oppstår spenninger mellom forskningen og feltet det forskes på. Interessen for ”myteknusing” som mange av aktørene i kulturlivet gjør seg til talsmenn for, rekker ofte ikke særlig langt. For å sikre god og relevant kunnskap, må forskningen og forskningsfinansieringen organiseres på måter som sikrer en tilstrekkelig uavhengighet.

Det siste leder over til problemet med habilitet i fordelingen av forskningsmidler på feltet. Både kulturfeltet og det norske forskningsmiljøet er relativt oversiktlige. Det er ofte tette bånd mellom aktørene, noe som forutsetter fordelingsmekanismer som ivaretar uhildethet i behandling av søknader og ved bestilling av oppdrag. Forskningsrådet har etablert slike mekanismer og arbeider fortløpende med å utvikle regler for habilitetshåndtering som sikrer uheldige utslag av nærhet mellom offentlige midler og aktørinteresser. For å sikre uhildethet og en uavhengig forskning, skal forskningen som hovedprinsipp ikke utføres innenfor statsforvaltningens egne organisasjoner. Det siste har vært reist som en problemstilling i forbindelse med forskningsvirksomheten i Kulturrådets utredningsseksjon. Forskningens uavhengige stilling er søkt sikret bl.a. gjennom organisatoriske mekanismer. Et eget, kompetent fagutvalg tar beslutninger av faglig karakter. Utvalget har også redaksjonelt ansvar når det gjelder utredningsseksjonens publisering av resultater fra forskning, utredninger og evalueringer. Den interne forskningen utføres i hovedsak av frilansforskere eller av forskere som er innleid fra forskningsinstitusjonene på oppdragsbasis. Oppgaver som involverer Kulturrådets egen virksomhet eller interesser bestilles fra eksterne forskningsmiljøer.

7. Forslag til mål for en samordnet forskningspolitikk for kulturfeltet

Det overordnede, langsiktige målet for en statlig forskningspolitikk for kulturfeltet bør, slik flertallet i utredningsgruppen ser det, være å sikre god tilgang til kunnskaper av høy kvalitet og relevans for samfunnet generelt og aktørene i kulturlivet, kulturforvaltningen og kulturpolitikken spesielt. For at det skal være mulig å realisere en slik målsetting, vil følgende delmål måtte realiseres:

Opptopping, samordning og harmonisering av ressursene som brukes til forskning vil være en forutsetning for at kunnskap skal kunne fungere som et godt kulturpolitisk virkemiddel, som et relevant redskap for utvikling av politikken innenfor sektoren og som en del av samfunnets allmenne kunnskapsplattform. Den etablerte teigdelingen som preger forskningen om kulturfeltet er historisk betinget. Forskningsmiljøenes tilknytning til spesialiserte utdanningstilbud og behovet for spisskompetanse i forskningen gjør at spesialisering i mange henseender er nødvendig og ønskelig. På den annen side er det en rekke gode grunner til at Kultur- og kirkedepartementet bør bidra til en fornuftig integrasjon, slik at en sikrer optimal utnyttelse av kompetanse og ressurser innenfor de forskningsområdene som er relevante for avdelingene for idrett, medier og kultur. På lang sikt bør departementet også sikte mot en rimelig grad av koordinering av ressurser av relevans for kulturfeltforskning mellom departementene og mellom offentlig og privat sektor. Som en del av en slik intern og ekstern ressurskoordinering, vil det, etter gruppens flertalls oppfatning, være behov for å sikre bedre balanse i rammebetingelsene for de ulike delene av kulturfeltforskningen. Innenfor forskningen om estetikk og kulturelle verdier, idrett og medier fins høy kompetanse, rekrutteringstiltak og godt etablerte infrastrukturer. På disse områdene er det også etablert programsatsinger som vil være operative i den kommende femårsperioden. For å harmonisere vilkårene innenfor kulturfeltforskningen vil det derfor på kort sikt være særlig behov for å trappe opp ressursene til forskningen på kulturavdelingens virkefelt – kulturpolitikkforskning, forskning på ABM-området og forskning om barn og unges deltakelse i kulturfeltet.

Langsiktig satsing på kvalitet og relevans i forskningen bør være et viktig mål for det statlige engasjementet på kulturfeltet, som ellers. Den norske forskningen må kunne hevde seg på internasjonalt nivå. Dette forutsetter et rimelig blandingsforhold mellom grunnleggende og anvendt forskning, sikring av tilstrekkelig uavhengighet til interesser på feltet og

tilrettelegging for økt internasjonalt forskningssamarbeid. For å sikre relevansen bør det settes i verk tiltak som sikrer bedre vilkår for dialog mellom felt og forskning. Et ambisiøst mål om relevans og kvalitet må også inkludere rekrutteringstiltak og videreutvikling av infrastruktur og kildegrunnlag for kulturfeltforskningen.

God tilgjengelighet for forskningsbrukere på alle nivåer bør stå sentralt som målsetting for departementets engasjement på området. Dette vil dels forutsette at det økonomisk og organisatorisk legges til rette for aktiv dokumentasjon og forskningsformidling tilpasset brukermiljøenes forutsetninger. Tiltak for å utvikle bestiller- og brukerkompetanse vil også være relevant i denne sammenhengen.

8. Forslag til strategier for forskning og formidling

For å nå de ovennevnte målene bør det, etter flertallet i utredningsgruppens oppfatning, utvikles strategier som sikrer gode rammebetingelser for produksjon og formidling av kunnskap gjennom

- prioritering av innsatsområder
- tilrettelegging for målrettet og langsiktig rekruttering og kompetanseoppbygging
- sikring av grunnleggende forskning
- bestilling av oppdrag og utvikling av bestillings- og brukerkompetanse i statlige organ
- tilrettelegging av kulturstatistikk og annet kildemateriale for forskningsformål
- dokumentasjon og tilgjengeliggjøring av forskningsresultater
- organisering av nasjonale fellesfunksjoner
- finansiering av forskning, formidling og infrastruktur

Prioriterte innsatsområder

Gruppens flertall mener at det vil være særlig viktig å prioritere utvikling av begreper, teoretiske og metodiske perspektiver og empirisk kunnskap om følgende seks tematiske satsingsområder:

Den kulturelle velferdsstaten og dens utfordringer

De overordnede mål for den statlige kulturpolitikken i Norge har langt på vei vært forankret i allmenne velferdsstatlige prinsipper om å fremme demokrati og nasjonal integrasjon.

Gjennom tilrettelegging av opplysning, kulturformidling og egenutfoldelse har kulturpolitikken allment hatt som siktemål å sikre befolkningen like muligheter til deltakelse på tvers av sosiale, kulturelle, geografiske og økonomiske skillelinjer. Kunstnerpolitikken har dessuten vært fundert i et ønske om å sikre kunstnerne materielle og økonomiske velferd.

Den nasjonale integrasjon som har vært et mål for etableringen av den kulturelle velferdsstaten, har hvilt på forestillinger om konsolidering og utvikling av en nasjonal enhetskultur. Dreiningen mot kulturelt mangfold som har fulgt med globaliseringen og den tiltakende bevisstgjøringen av henholdsvis nasjonale og innvandrende minoritetsgrupper, representerer en utfordring for kulturpolitikken og kulturfeltets verdimesige forankring. De demokratiske idealene, kravet om likhet og bestrebelsene på å skape et nasjonalt, kulturelt fellesskap utfordres av nye former for ulikhet – i positiv og negativ forstand. Det er behov for nye kunnskaper om hvilke politiske, økonomiske og sosiale mekanismer som fremmer og hemmer reelt kulturelt mangfold.

Kulturkapitlets relative andel av statsbudsjettet har vært relativt stabil etter 1990. På grunn av sterk ekspansjon i virksomhetene i alle deler av kulturfeltet er det etablert et vedvarende press på offentlige tilskudd og tiltak. Velferdsstatlige ordninger tenderer generelt mot å bli offer for sin egen suksess, ved at offentlige finansieringssystemer ser ut til å generere økning i sin egen etterspørsel. De markedsbegrensninger og imperfeksjoner som i mange henseender har vært utgangspunkt for den statlige kulturpolitikken, synes å vedvare og i noen tilfeller også å bli forsterket. På den annen side har markedssiden av kulturfeltets blandingsøkonomi i mange henseender vært underutviklet. Liberaliseringen av mediesektoren har for eksempel ført til at nye markedssegmenter er blitt åpnet. Viktige eksempler er reklamefinansiert kringkasting, kommersialisering av idretten, framveksten av nye markeder for kunstnerisk tjenesteyting og generelle ekspansjonstendenser i deler av kulturindustrien. Nye liberaliseringsframstøt står for døren. Det er for tiden et sterkt press i retning av liberalisering av bokbransjen og av det norske kinosystemet. I sum peker ekspansjonen i kulturfeltet, presset mot de offentlige ordningene og de nyliberale utviklingstendensene mot at den etablerte blandingsøkonomi på kulturområdet er i forandring. Det er en generell mangel på kunnskaper om forutsetningene

for og virkningen av at det blandingsøkonomiske grunnlaget for kulturpolitikken virkefelt endres.

Presset mot velferdsstaten har, i Norge som i andre land, dannet grunnlag for omfattende forvaltningsreformer med vekt på nyliberale styringsprinsipper og en virkemiddelbruk av mer desentralisert og rammesettende karakter. Slike allmenne reformer er også innført i den statlige kulturforvaltning, og har vært retningsgivende for politikk og forvaltning også i kommunesektoren og de ikke-statlige kulturinstitusjonene. Parallelt med effektiviseringsprosjektet i staten, har det både internasjonalt og nasjonalt blitt reist en debatt om regionalisering av statlig virksomhet, en ny form for desentralisering av både politiske beslutninger og forvaltning av offentlige ressurser. I de andre – og EU-tilknyttede – nordiske landene er det gjennomført forsøk med regionalisering også i kultursektoren. Debatten om hvorvidt det fins slike alternativer til den nasjonalstatlige forvaltningen av midler til utdanning, forskning, idrett, medier, kunst og øvrige kulturtiltak, har fått ny aktualitet også i Norge. Selv om det nasjonalt og internasjonalt fins en omfattende forskning på endringer i offentlig styring, organisering og virkemiddelbruk, er forskningsinnsatsen svak for kulturområdets vedkommende.

Den kulturelle velferdsstatens utfordringer handler dels om nyvurdering av dens ide- og verdimesige fundament, dels om at dens økonomiske vilkår, oppgaver og prioriteringer, og dels om effektiviteten i og effektene av dens virkemidler og samspill med ikke-statlige aktører. Utviklingen i samfunnet generelt og i kulturfeltet spesielt representerer en positiv drivkraft for ønsker, initiativ og konflikter rundt fornying og tilpasning av kulturpolitikken mål og midler. Dette stiller krav til at involverte aktører har tilgang til pålitelig kunnskap om prosessenes historiske og ideologiske forutsetninger, om deres løpende innretning og om deres virkninger i forhold til oppsatte mål – både i staten selv og blant aktørene i kulturfeltet.

Barn og unge i kulturfeltet

Læring og (ut)dannelse har vært et framskutt mål for kulturpolitikken. Barn og unge er, på samme måte som voksne, aktører med forskjellige kulturelle preferanser, interesser og behov, og de er både deltakere og tilskuere i kulturfeltet. Dette har begrunnet at det offentlige har iverksatt tiltak for å styrke kunst- og kulturformidlingen overfor barn og unge. Det har også begrunnet at myndighetene i stigende grad bidrar finansielt til de delene av det frivillige kulturlivet – idrett, sang og musikk, amatørteater, dans osv. – som retter seg mot de yngre

årsklasser. Musikk- og kulturskolene representerer et viktig landsdekkende, offentlig tilbud til de unge. Staten har også engasjert seg i tilrettelegging, bygging og drift av arenaer for barns og unges egenutfoldelse. Ikke minst gjelder dette lokale idretts- og flerbruksanlegg. Det investeres store offentlige ressurser i å øke den profesjonelle kunstformidlingen til barn og ungdom, bl.a. gjennom de tre riksinstisusjonene, og gjennom opptrappingen av midler til ”Den kulturelle skolesekken”. Offentlige myndigheter engasjerer seg i at det skal finnes et tilbud av (kvalitets)programmer for barn og ungdom i kringkastingsmediene. Statlige støtteordninger sikrer likeledes at det produseres norsk barne- og ungdomsfilm, at det skrives, utgis og formidles litteratur for alle årsklasser, og at det gis prosjektmidler til utvikling av (IKT-baserte) kanaler for unges egen produksjon og formidling av billedkunst, litteratur osv. Ved museer og bibliotek tilrettelegges i økende grad særegne formidlingstiltak for barn og unge. For å nevne noe. Det offentlige engasjementet handler dels om tilrettelegging av allmennkulturen for de unge. Dels handler det om å stimulere barns og ungdoms egne kulturer.

Den offentlige kulturpolitiske innsatsen står i direkte og indirekte relasjon til kommersielt baserte kulturtilbud. Særlig gjennom de reklamefinansierte mediene og deler av kulturindustrien, herunder det stadig mer integrerte utbudet av IKT-baserte spill- og underholdningsprodukter, gis barn og unge og deres mer og mindre kjøpesterke foreldre et nærmest ikke-regulert tilbud av kulturelle impulser som langt på vei setter standarder for hva som er gjennomførbart innenfor den ikke-kommersielle kulturformidlingen. Internasjonal medie- og kulturindustri representerer på den ene siden viktige impulser til det som kan sies å være felleskulturelle trekk blant barn og unge med ulikt kjønn og ulik sosial, økonomisk, etnisk og kulturell bakgrunn. På den annen side er de samme aktørene leverandører av vesentlige symbolske skillemerker som danner utgangspunkt for subkulturell differensiering og kulturell ulikhet.

Som nevnt foran, er forskningen om kulturformidling til barn og unge og om barns- og unges kulturer spredt og begrenset. Det er behov for en generell økning i innsatsen for å framskaffe kunnskap om barne- og ungdomskulturelle ytringer og de derav følgende kreative handlinger. Likeledes er det behov for å se nærmere på sammenhenger mellom utviklingen i barne- og ungdomskulturene og voksenkulturen. Innsikter i slike forhold vil danne et viktig bakteppe for evaluering og utvikling av kulturpolitikens innsatsområder og virkemidler. Slike innsikter vil også være vesentlige som utgangspunkt for å kunne veie og balansere den offentlige innsatsen

i forhold til virksomheten i den frivillige sektor på den ene siden og kommersielt innrettet kulturformidling på den andre. Det er knyttet en rekke dilemmaer til at det pumpes offentlige midler inn i sivilsamfunnets organisasjoner. På den ene siden forutsetter frivillig kulturarbeid ressurser til anlegg, utstyr og instruktører. På den annen side er det tendenser til at offentlige ressurstilførsler medfører profesjonalisering og sentralisering, slik at frivillighetens betydning reduseres og organisasjonenes demokratiutviklende funksjoner svekkes. Det er også liten kunnskap om hvordan kunst- og kulturformidling virker på ulike arenaer. Kompetansestrid mellom kunstnere og lærere, og virkningen av dette, er for eksempel en lite utforsket side ved kulturformidling i skolen. Vi vet også lite om hvordan skolekonteksten, og for så vidt også andre kontekster, virker på barns og ungdoms opplevelse av og innvirkning på kunst- og kulturtilbud. Forskning om betydningen av relasjoner mellom elite og bredde i kunst og idrett er svakt utviklet. Dette berører viktige ulikhetsskapende sider ved barn og unges kulturelle deltakelse og identitetsutvikling. Teknologifascinasjon er en viktig side ved de unges kulturelle motivasjon. Sosialiteten, kommunikasjonen og kreativiteten omkring video- og dvd-spillere, datamaskiner, mobiltelefoner, musikkteknologi osv. er et område hvor det trengs forskningsinnsats. På dette og andre områder vil de unge også kunne forstås som seismografer for estetiske, etiske og sosiale utviklingstendenser som ved forskningsmessig bearbeiding vil kunne representere viktige innsikter for kulturpolitikken.

Kulturbransjene. Næringsmessig utvikling basert på kulturell kapital

Rammebetingelsene for de etablerte kulturbransjene er, som nevnt over, preget av politisk deregulering. Dette henger sammen med strukturendringer i bransjene selv. Både i bok-, medie-, film- og musikkbransjen finner det sted en tiltakende konsentrasjon på eiersiden både i produksjons- og distribusjonsleddene. Samtidig skjer det en slanking av de tradisjonelle forlags- og filmhusene gjennom at en rekke funksjoner som før ble ivaretatt av det enkelte selskap skilles ut og gjøres til gjenstand for spesialisert tjenesteyting. Den nasjonale organisering gjennomhulles gjennom internasjonale oppkjøp, eller ved at aktørene posisjonerer seg i forhold til utsikter til slike. Selv om tendensen foreløpig er begrenset, finner det også sted en nasjonal og internasjonal integrasjonsprosess, der større aktører engasjerer seg både i etermediene, i forleggeri, i programvare- og spillproduksjon, i filmproduksjon og distribusjon, i musikkindustri osv. – en horisontal integrasjon som også har elementer av vertikal integrasjon i seg ved de mergevinster som lar seg produsere ut fra ”gjenbruk” av et enkelt produkt (en film, en tv-serie, en musikk-cd) i ulike medier og andre kontekster. Også mindre kommersielt orienterte foretak som festivaler og konsertarrangører vurderes i

tiltakende grad som aktuelle oppkjøpskandidater for mediekonglomeratene.

Utviklingstendenser av denne type er blitt forsterket gjennom sammensmeltingstendensene som åpnes via digital teknologi.

Det har aldri vært drevet noen eksplisitt kulturnæringspolitikk i Norge. Derimot har kulturbransjene i større eller mindre grad blitt holdt under kulturpolitikens vinger. I følge beregninger fra Finnish Copyright Institute representerte de norske opphavsrettsbaserte næringene – presse, litteratur, musikk, scenekunst, film og video, fotografi, billedkunst, radio og TV, programvare og databaser, arkitektur, reklame og industridesign – i 1999 en sysselsetting på 99 000 personer, en estimert omsetning på 109 milliarder og et bidrag til verdiskapningen (målt i gross value added, GVA) estimert til 45 milliarder kroner. Selv om verken avispapir, brunevarer eller programvareproduksjon i utgangspunktet er særlig relevant for kulturpolitikken, og selv om estimater av denne typen bør tolkes med adskillig nøkternhet, er kulturbransjene på ingen måte ubetydelige – verken som aktører i norsk økonomi, eller som direkte og indirekte utgifter på de statlige budsjettene. Det er dessuten gode grunner til å forvente at de kulturindustrielle næringene vil representere en ekspanderende sektor i årene som kommer.

I Norge som i andre land fins det spede tilløp til en tilnærming mellom kunst og næringsinteresser, dels gjennom tjenestebytte (sponsing), dels gjennom at kunstnere utvikler nye tjenester for næringslivet, og dels gjennom at det etableres kreative klustere rundt teknologiutvikling, spill- og programvareutvikling osv. Dette kan dels forstås på bakgrunn av at begrensede sysselsettings- og finansieringskilder sender kunstnerne ut på nye jaktmark(ed)er. Dels kan det forstås som en effekt av behov for kreativ kompetanse i et næringsliv på leting etter ”Nokia-effekter”. Dels kan det forstås som at estetisk kompetanse får økt betydning i en stadig mer estetisert og innholdskrevende vare- og tjenestesirkulasjon. Norsk industri har relativt svake tradisjoner når det gjelder å bruke design og arkitektur som middel for markeds konkurranse.

Både den etablerte og den spirende næringsmessige utnyttelse av kulturell kapital er i forskningssammenheng underfokuseret. Dette kan dels virke begrensende på de utviklingsmuligheter som måtte finnes. At ”innhold” blir en kritisk faktor i moderne symbolvareproduksjon er ingen ny spådom. Men på dette området er det flere profeter enn forskere. Dels kan det medvirke til at de kulturpolitiske ressursene som direkte (gjennom

innkjøpsordninger, filmstøtte osv.) og indirekte (gjennom momsfristak og finansiering av kunstnerisk kompetanse, royalty osv.) investeres fra samfunnets side i kulturbransjene, i for liten grad gjøres til gjenstand for politiske vurderinger. Kulturpolitikkenes virkning i medie- og kulturindustrien og de kulturpolitiske konsekvensene av strukturendringene i næringene har samfunnsmessig interesse, og bør gjøres til gjenstand for både kulturøkonomisk, sosiologisk og humanistisk forskning.

Estetiske praksiser i bevegelse

Det fins en omfattende forskning på estetiske objekter og kategoriforståelser. Men forskningen om estetiske praksiser utenfor kunsten er relativt begrenset. Estetikkenes relevansområde har utvidet seg de siste tiårene til å omfatte henimot alle samfunnsområder. Det er nå åpenbart ikke avgrenset til de klassiske, skjønne kunststartene. Langt på vei kan dette forstås som et spørsmål om symbolsk makt. Kunstens status som høy, legitimert kultur, har skapt et smaksherredømme der alt som ikke har latt seg rubrisere under kunstekspertisens og de kulturelle elitens estetiske kategorier, er blitt utdefinert som mindreverdige og uestetiske. Dette har vært tilfelle for alle former for populærkulturelle ytringer, det har vært tilfelle for store deler av folkekunsten, det har vært lagt til grunn for holdninger til amatørkulturelle frambringelser, og det har dominert holdningene til kommersielle kulturprodukter. Formgivning utenfor kulturfeltet, med unntak for industridesign og arkitektur, har vært betraktet som irrelevant for estetikken. Når dette ikke lenger er like entydig, henger det dels sammen med endringer i kunsten som i tiltakende grad har tatt opp i seg elementer fra populærkultur og kulturindustri. Det henger også sammen med et langvarig og vedvarende trykk fra populær- og folkekulturelle miljøer i retning av å bli anerkjent som utøvere av en likeverdig, men annerledes kunst. Globaliseringen har gitt estetiske impulser fra ikke-vestlige kulturer som har krevd og krever anerkjennelse på egne premisser. Mediene – ikke minst allmennkringkasterne – har programmert for ulike målgrupper på samme sendeflate. Dette har virket avmystifiserende i forhold til den tradisjonelle kunsten og representert en oppvurdering av andre ytringsformer. Mediene har dessuten bidratt til en estetisering av det tradisjonelt ikke-estetiske. Toppidrettens brede plass i TV-kanalenes underholdningstilbud har bidratt til estetiske betraktningsmåter både når det gjelder kropp og fotball. Og – som nevnt over – estetikk er i økende grad blitt betraktet som et næringsmessig fortrinn i både reklame, vareutforming og innholdsorientert spill-, programvare- og underholdningsindustri.

Denne formen for endringer har satt estetiske praksiser på spill i både nye og gamle kontekster. De har også rokket ved smakshierarkiene, de kulturelle maktforholdene og i noen grad også de kulturpolitiske prioriteringene. Det bør forskes på endringene i estetikkens utbredelse, på hvordan estetisk kompetanse spres og anvendes og på hvordan symbolsk makt endres og regrupperes innenfor nye og gamle sammenhenger. Verken forutsetningene for eller de praktiske og politiske konsekvensene av utvidelsen av det estetiske gyldighetsområdet er gjort til gjenstand for systematisk forskning. En reell sidestilling av ulike estetiske praksiser har hatt og vil kunne få betydelige konsekvenser for kulturpolitikkenes prioriteringer og virkemidler. Vi vet lite om hvilke effekter disse praksisene og kulturpolitikken har for den kulturelle deltakelse og integrasjon. Innlemmelsen av ikke-vestlige kunstuttrykk i det norske kunstfeltet har for eksempel vist seg å møte betydelige barrierer, ikke minst på grunn av profesjonenes estetiske forståelser i kunstinstitusjonen. Det trengs utvidelse av kunnskapsgrunnlaget om hvordan kulturelt mangfold og barrierer mot integrasjon av nordmenn med innvandrerbakgrunn, både som kunstnere og publikum, er knyttet til spørsmål om estetikk og smakshierarkier. Også på andre områder, herunder i kulturforvaltningen, skaper endringene i holdninger til estetikk og estetiske verdier konflikter som påkaller behov for kunnskap om de estetiske prosessene og deres konsekvenser.

Kulturfeltets institusjoner – produksjon, bevaring, formidling og brukerinteresser

Kulturinstitusjonene – museer, bibliotek, gallerier, teatre, institusjoner for musikk og opera og, for ikke å glemme, NRK – spiller en viktig rolle som kollektivt minne og som fortolkere og formidlere av historien, av de kulturhistoriske tradisjonene og av kunsten. Deres posisjon som samlere og forvaltere av gjenstander og ytringer, gjør institusjonene til samfunnets apparat for historisk og estetisk kildesortering. De har dermed viktig innflytelse på hva som anses som bevaringsverdige kulturelle verdier. Og ansatte i institusjonene, særlig i museer, bibliotek og arkiver, feller dommer over det som skal huskes, og det som skal glemmes. De har oppgaver som forvaltere av de kulturelle skattkamre og skal sørge for oppbevaring, restaurering og vedlikehold av de artefakter og fortellinger som kulturlivet bringer for dagen. Og de er fortolkende og formidlende mellomledd mellom historien, kunsten og brukergrupper – både de norske og de utenlandske. Gjennom sin formidling er kulturinstitusjonene både en del av den allmenne kulturoffentligheten og en forutsetning for dannelse av offentlig kommunikasjon.

Vi vet relativt mye om historien, om kulturtradisjonen og om den kunstneriske kanon. Derimot har det vært lite forskning om institusjonene, om deres samfunnsmessige funksjoner før og nå, om de ansattes verdier, ideologier og kulturforståelse, om bevaringsteknologi og metoder, om forvaltnings-, restaurerings- og forskningstradisjoner og de tilhørende teknologier og kompetanser. Videre er det i liten grad blitt forsket på museenes, arkivenes, bibliotekenes og kunstinstitusjonenes formidlingsforståelse og praksis. En viktig utfordring i denne sammenheng er å systematisere erfaringer og kunnskap om bruk av nye medier og ny teknologi både i den institusjonsinterne og den eksterne formidlingen. Det er også behov for nye kunnskaper om hvordan nye formidlingsteknologier og metoder virker inn på institusjonenes posisjon som deltakere i og produsenter av offentlighet.

Dette leder over til brukersiden av institusjonene. De konkurrerer i tiltakende grad om oppmerksomhet og oppslutning i ulike publikumssegmenter, samtidig som det fra kulturpolitisk hold legges sterke føringer på at publikumsoppslutningen er institusjonenes prioriterte mål. Det er behov for kunnskap om publikumspreferanser og hva som motiverer ulike brukere og – ikke minst – ikke-brukere i deres valg. Likeledes trenger institusjonene kunnskaper om hvilke faktorer det er som styrer omfanget og hyppigheten i bruken blant deres faktiske publikum.

Kulturinstitusjonene representerer de største utgiftspostene under kulturkapitlet i statsbudsjettet. Av denne grunn er det stor interesse for organisasjon, ledelse og styring. Også dette er et område hvor det bare i meget begrenset grad fins forskning. Den forskningen som fins, antyder at det kan være rom for organisatoriske og styringsmessige reformer. Dette gjelder også den statlige forvaltningens styrings- og vurderingsgrunnlag. I en rekke andre europeiske land er det utviklet finansierings- og styringsmodeller basert på flerårige kontrakter som på den ene side gir institusjonene stor frihet i ressursdisponeringen, og som på den andre siden gir statsforvaltningen et beslutningsgrunnlag basert på periodiske evalueringer både av den driftsmessige effektivitet og av produksjonens og formidlingens kvalitet. I Norge er finansieringen av institusjonene mer eller mindre automatisk, og styring basert på årlig rapportering av utelukkende kvantitative resultatindikatorer. Dette gir institusjonspolitikken et statisk preg, og det fører til unødig byråkratisering av samspillet mellom institusjonene og myndighetene. Både den interne og den offentlige organisering og styring av kulturinstitusjonene kan med fordel utsettes for økt forskningsinnsats, både som grunnlag for vurdering av virkemidler og som forutsetning for utvikling av nye.

Institusjonene samspiller – eller har potensial for samspill – med en rekke aktører i kulturfeltet, ikke bare med brukere og myndigheter. De samarbeider i større og mindre grad med hverandre, og de utgjør en viktig ressurs i det øvrige kulturlivet både gjennom sin kompetanse, ved sin materielle infrastruktur og ved sin forvaltning av viktige kulturelle ressurser. Dette gjelder både overfor det frivillige kunst- og kulturlivet og for det frie, profesjonelle kunstlivet. Åpenheten for slikt samspill varierer sterkt. Det trengs forskning om hvordan samhandling mellom ulike aktører kan bidra til en modernisering av institusjonene og en bedre utnyttelse av de tilgjengelige ressursene innenfor ulike deler av kunst- og kulturlivet. I visse sammenhenger er institusjonene konkurrenter, ikke bare med andre, men også med hverandre. Dette gjelder som kjent NRKs posisjon overfor andre aktører på medieområdet, men det gjelder også ulike deler av kinosystemet i storbyene, teatrene i Oslo, kunstgalleriene og museumsvesenet. Konkurransesituasjonens virkninger på programmering, kvalitet, publikumsoppslutning, samarbeidsmuligheter og økonomi er et forskningstema som i liten grad har vært viet oppmerksomhet utenfor mediene.

Kulturell internasjonalisering og globalisering

Både idrett, medier og kunst er i tiltakende grad innvevd i internasjonale relasjoner. Norske utøvere, organisasjoner og bedrifter er aktører i et stadig mer integrert samspill som foregår på tvers av nasjonsgrensene. På noen områder er integrasjonen så omfattende at deres norske forankring først og fremst framstår som en slags ”merkevare” på et ellers uavgrenset internasjonalt kulturfelt. Dette gjelder særlig eliteutøvere i idretten, og kunstnere og artister innenfor billedkunst, musikk og dans. En rekke aktører – både institusjoner, organisasjoner, bedrifter og utøvere – er involvert i internasjonale samarbeidsprosjekter og nettverk. Det internasjonale innslaget i medier, på idrettsarrangementer, i kulturinstitusjonene og på kunstneriske arrangementer i Norge er voksende.

Som allerede nevnt, er den norske enhetskulturen – eller i alle fall forestillingene om den – blitt utfordret av et mangfold av kulturelle impulser som følge av den pågående globalisering. Det er utviklet flere perspektiver både på den kulturelle globaliseringens forutsetninger og dens virkninger. Sirkulasjon av mennesker, produkter, teknologier, finanser, medier og verdisystemer synes å ha en betydelig forandringskraft både i homogeniserende og differensierende retning, og gjerne på en og samme tid. Hvilke effekter som slår ut og på hvilke måter, ser ut til å variere ut fra forskjeller i betingelsene i de samfunn og miljøer som er

mottakere av de kulturelle impulsene. Det gis med andre ord ingen standardsvar på globaliseringens konsekvenser. De må tvert i mot undersøkes i hvert enkelt tilfelle.

Globaliseringen har en innenrikskomponent gjennom at andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn øker. Dette gjelder særlig i de store byene. I Oslo har en tredjedel av barna i grunnskolen innvandrerbakgrunn. Ca 150 morsmål er representert. På en rekke skoler i indre by og på østkanten har flertallet av elevene bakgrunn fra ikke-vestlige land. Innvandrerbefolkningen – i både første, andre og tredje generasjon – er i liten grad aktører i det institusjonaliserte kunstlivet og i amatørkulturen. Dette gjelder særlig kvinner og jenter. I deler av kulturfeltet er de også underrepresentert blant profesjonsutøvere og som publikum. Erfaringer fra både norske og utenlandske forsøk viser at en sterkere integrasjon i kulturfeltets aktiviteter forutsetter parallelle strategier, der utvikling av egen kunnskap og kompetanse i segregerte enklaver må løpe sammen med integrerende tiltak fra institusjoner og det organiserte kulturlivets side.

I norsk kulturpolitikk er det først og fremst Utenriksdepartementet som har ansvaret for internasjonale relasjoner. Men ettersom de løpende virksomhetene i kulturfeltet får internasjonalt preg, blir også ressursene som fordeles over Kultur- og kirkedepartementets budsjett i indirekte forstand berørt av den økte flyten over landegrensene. Og departementet har det politiske ansvaret for den norske deltakelsen i EU-s rammeprogrammer for kultur og medier. Også andre EU-program finansierer samarbeidsprosjekter på kulturområdet. Ikke minst er fylkeskommunene aktive søkere om midler til regionale kulturprosjekter fra Interreg som politisk sogner til Kommunal- og regionaldepartementet.

Det foreligger i liten grad forskning på kulturfeltets internasjonale relasjoner og de konsekvenser det har for ressursstrømmer, opphavsrettslig beskyttelse og den eksisterende innretningen på de etablerte kulturpolitiske prioriteringene og virkemidlene. Internasjonaliseringen representerer i større eller mindre grad en utvidelse av (arbeids)markedene for norske aktører i idretten, i kunstlivet og i kultur- og mediebransjene. Samtidig åpnes innenlandsmarkedet for økt medvirkning og konkurranse fra utenlandske aktører. Også denne typen prosesser er det behov for økt kunnskap om.

Kompetanseoppbygging – rekruttering og miljøstimulering

Å sikre rekruttering og oppbygging av relevant kompetanse vil dels handle om tilrettelegging for nyrekruttering gjennom doktorgradsstipendier og forskerutdanning, dels handler det om å utvikle eksisterende miljøer gjennom ulike stimuleringstiltak. På medie- og idrettsforskningsområdet og innenfor forskningen om estetikk og kulturelle verdier, er dette ivaretatt gjennom eksisterende programmer i Norges forskningsråd og ved forskningsinstitusjonene. Som før nevnt, er det først og fremst behov for å styrke rekruttering og miljøer innenfor forskning om kulturavdelingens saksfelt – kulturpolitikkforskningen, forskningen om kulturformidling for barn og unge og på ABM-området. Utredningsgruppens flertall er av den oppfatning at en primært bør rette rekrutterings- og stimuleringstiltak mot allerede eksisterende forskningsmiljøer, framfor å etablere nye. Det vil i denne sammenheng også være viktig å tenke på tvers av de institusjonaliserte grensene mellom de ulike forskningsområdene. På den måten kan en fremme utviklingen av en tverrfaglig kompetanse som i større grad enn hva tilfellet er i dag, kan håndtere forskningsoppgaver for kulturfeltet, kulturforvaltningen og kulturpolitikken som helhet. Behovet for tverrfaglighet og kompetansemessig koordinering, må imidlertid avveies løpende mot behovet for spisskompetanse. De tematiske satsingene som er skissert over, er ment å skulle åpne for forskning på tvers av fag, institusjoner og forskningstradisjoner. Det er allerede etablert kompetanse og forskning på en rekke av de nevnte områdene. Gruppens flertall foreslår at Norges forskningsråd, i samarbeid med departementet, utarbeider en samordnet handlingsplan for kompetanseutvikling og miljøstimulering for forskningen på kulturfeltet som helhet. I denne sammenhengen bør en se nærmere på hvilke koblingsmuligheter som fins, slik at en kan iverksette rekrutterings- og miljøstimuleringstiltak ut fra en helhetlig vurdering av de framtidige kompetansebehovene.

Sikring av grunnleggende forskning

Langsiktig kompetanseoppbygging og sikring av forskning på høyt kvalitetsnivå forutsetter satsing på grunnleggende forskning. Kulturfeltets dynamiske utvikling og særegne karakter forutsetter at det finner sted en fortløpende prøving og fornying av teorier, metoder og begreper. Tverrfaglige perspektiver må brynes mot spesialiserte disiplinperspektiver og mot empiriske funn. Dette krever fordypning og langsiktig forskningssamarbeid. Kulturfeltets internasjonale relasjoner må ha sitt sidestykke i konkret internasjonalt forskningssamarbeid. Denne typen forskningsinnsatser og faglige utviklingsforløp vil som oftest ikke kunne oppnås

gjennom oppdrag styrt av sektorinteressenes løpende kunnskapsetterspørsmål. Tvert i mot er en vellykket oppdragsforskning avhengig av grunnforskning.

Å sikre den grunnleggende forskningen er ikke det samme som at relevansen og brukspotensialet behøver å være begrenset. Gjennom dialog mellom aktører innenfor forsknings- og kulturfeltene vil en kunne sikre at kunnskapsinteresser i feltet oversettes til forskbare problemstillinger, uten at dette går på bekostning av forskningens autonomi. Det fins også gode erfaringer for at generelle innsikter fra den grunnleggende forskningen kan gjøres relevant og brukbar gjennom tilrettelagt formidling.

Norges forskningsråd har som strategi for kultur- og samfunnsforskningen å øke andelen av grunnleggende forskning. Dette må etter flertallet i utredningsgruppens oppfatning legges til grunn for prioriteringene innenfor forskningen om kulturfeltet.

Bestilling av oppdrag og utvikling av bestillings- og brukerkompetanse i statlige organ

Departementene er selv forskningsbrukere og bestillere av oppdrag. Dette gjelder i større eller mindre grad også andre statlige organ. Oppdragsforskningen har som formål å forsyne aktørene med forskning eller forskningsbaserte utredninger og evalueringer ut fra fortløpende og aktuelle kunnskapsbehov. Ikke minst er evalueringsoppdrag en viktig del av den samlede statlige etterspørsmål etter forskningstjenester. For at kunnskapsproduksjon av denne typen skal tjene de formål som oppdragsgiver forventer, forutsettes det kompetanse. Dette gjelder både for vellykket bestilling og vellykket bruk. Det forutsettes bestillingskompetanse for at tema, problemstillinger og saksinnhold skal kunne kommuniseres til oppdragstakere på en relevant måte. Likeledes er det behov for kunnskap om hvordan prosjekter skal dimensjoneres, og om hvordan anbudsinnbydelser og kontraktsforhandlinger skal håndteres. For at rapporteringen av resultater skal være i tråd med behovene hos oppdragsgiver, vil det også være en fordel med kunnskap om formidlingsformer og metoder. Fordi skriftlig formidling til forskersamfunnet er et viktig element i etterprøvingen av kvaliteten i all forskning, vil de fleste forskningsmiljøer foretrekke å formidle resultater i form av en skriftlig rapport. Muligheten for forskningsintern etterprøvbarehet og kritikk er en kvalitetssikring også for oppdragsgiver. Men dette forhindrer ikke at oppdrag også – i større grad enn hva som er tilfellet – bør innbefatte tilrettelegging for bruk gjennom popularisering eller parallelle formidlingstiltak. Tidsknapphet og arbeidspress i oppdragsgivermiljøene bidrar til

underforbruk av bestilt forskning. Kompetanse om bruksbarrierer og formidlingsteknikker er derfor viktig.

Utredningsgruppens flertall foreslår at departementet iverksetter opplæringstiltak for statlige aktører på kulturfeltet for å øke bestiller- og brukerkompetansen. Videre er det ønskelig at langsiktige, strategiske hensyn til kompetanse- og miljøutvikling så langt det er rimelig, legges til grunn for statlige organers bestilling av oppdragsforskning.

Tilrettelegging av kulturstatistikk og annet kildemateriale for forskningsformål

Det har vært arbeidet i mange år for å øke omfanget og kvaliteten på statistikken på de ulike kulturområdene. Behovene er forskjellige innenfor kultur og idrett på den ene siden og på medieområdet på den andre. Seer-, lytter- og leserstatistikk danner grunnlag for den løpende virksomhet i mediene. Dette fører til at omdreiningshastigheten i mediestatistikken er høyere enn i kulturstatistikken for øvrig.

Norsk kulturråd har under publisering en utredning som vurderer omfang, kvalitet og relevans i norsk kulturstatistikk med vekt på næringsmessige og økonomiske forhold. Utrederne mener at statistikken på kulturområdet – både generelt og hva gjelder næring og økonomi – er moden for både revisjon og styrking. De peker på at det både i kultur- og mediestatistikken blir lagt stor vekt på etterspørselsiden og uforholdsmessig liten vekt på tilbudssiden, altså produksjon, distribusjon og rammevilkår for dette. De mener også at kildetilfanget for den eksisterende statistikken generelt er for smalt. Utredningen retter også kritikk mot at Statistisk sentralbyrå på dette feltet i for liten grad supplerer statistikken med analyser. Som en konklusjon tar utredningen til orde for at ressursene til statistikk og statistiske analyser bør trappes opp og at forskningsmiljøer kobles inn i arbeidet med å styrke analysearbeidet.

For forskningsformål er tilgang til statistikk av høy kvalitet og relevans svært viktig. I mange sammenhenger er svakheter ved statistikkgrunnlaget et vesentlig hinder for at det kan utføres god forskning. En styrking av kulturstatistikken er derfor også vesentlig sett fra et forskningssynspunkt. Gruppens flertall vil også peke på behovet for å iverksette arbeid for å bringe fram, redigere og publisere en kilde- og statistikksamling over norsk kulturpolitikk fra 1814 til i dag. Et slikt grunnlagsarbeid vil være vesentlig for historisk forskning, men også for den løpende og samtidsaktuelle forskningen om kulturfeltet.

Dokumentasjon og tilgjengeliggjøring av forskning

Det fins en rekke ulike systemer for forskningsdokumentasjon. Imidlertid kan det finnes gode grunner til å vurdere etablering av et eget dokumentasjonssystem med det formål å lette tilgjengeligheten til forskningsprosjekter og publikasjoner for brukere og forskere med tilknytning til kulturfeltet. En slik dokumentasjonstjeneste, Nordicom, er opprettet på nordisk nivå for medieforskningen. Den norske delen består i en stilling som er lokalisert til Institutt for medievitenskap ved Universitetet i Bergen. En database for kulturfeltforskningen kan gjøres digitalt tilgjengelig via portaler som allerede brukes av kulturfeltets aktører. Kulturnett Norge kan være en aktuell kandidat.

I tillegg til søkbar informasjon, vil det være behov for aktiv tilrettelegging og formidling av forskningsbasert kunnskap tilpasset ulike brukerbehov. Ved siden av formidlingen i det enkelte prosjekt og fra den enkelte forsker, kan det være gode grunner til å vurdere opprettelse av en formidlingskoordinerende funksjon på nasjonalt nivå etter mønster fra de store kulturforskningsprogrammene i Norges forskningsråd. Investeringene på formidlingssiden er ofte uforholdsmessig små i forhold til investeringen i produksjon av forskning. For å sikre at forskningen kan omsettes til anvendbar kunnskap, og for å demme opp for tendenser til underforbruk av forskningen, trengs det i mange tilfeller spesialisert formidlingskompetanse med god innsikt både i forskningsfeltet og i kulturfeltet. En aktiv forskningsformidling bør også ha som oppgave å formidle relevante innsikter fra internasjonal forskning.

Etter flertallet i utredningsgruppens oppfatning vil en kunne få betydelige kunnskapsgevinster ved å bygge opp en sentral funksjon med følgende tre hovedoppgaver:

- Forskningsdokumentasjon
- Tilretteleggende forskningsformidling og formidlingskoordinering fra den nasjonale kulturfeltforskningen
- Informasjon om og formidling fra internasjonal kulturfeltforskning

En slik fellesfunksjon bør etter flertallet i gruppens mening være et tiltak som bør ha høy prioritet, ettersom det relativt umiddelbart vil bidra til en vesentlig bedring i tilgangen til forskningsbasert kunnskap for aktører i feltet.

Organisering av fellesfunksjoner

I tillegg til oppfølgingsansvar for statistikk og kilder for forskning og oppgaver knyttet til dokumentasjon, informasjon og formidling, fins det allerede i dag spesialiserte funksjoner knyttet til departementets og de øvrige statlige organenes rolle som bestiller og bruker av forskning. Slike funksjoner fins i departementets idrettsavdeling, i Statens medieforvaltning og i Kulturrådets utredningsseksjon. Utredningsgruppen har ikke vurdert de enkelte aktørenes posisjon og oppgaver. Det kan imidlertid tenkes at slike funksjoner med fordel kan samordnes og gjøres tilgjengelig som ressurs for kulturfeltet, forvaltningen og forskningen som helhet. Selv om de ulike aktørene i dag har ulik oppgaveprofil, vil behovet for bedre koordinering av innsatsen på de ulike delområdene kunne tilsa opprettelse av et nasjonalt koordinerende senter for kulturfeltforskning. Alternativt vil fellesfunksjonene som er nevnt kunne løses i et distribuert system ved at de plasseres i eller i tilknytning til eksisterende organisasjoner.

Det er generelt en styrke at den typen oppgaver som er nevnt over, kan løses i forskningskompetente miljøer. I praksis betyr det i ett eller flere forskningsutførende miljø. Det er imidlertid viktig å sikre en nærhet til de store brukermiljøene, slik at vilkårene for dialog mellom kunnskapsproduksjon og brukere blir best mulig. En forutsetning er imidlertid at en sikrer reell uavhengighet både for forskning og forskningsformidling.

Gruppens flertall foreslår at Kultur- og kirke departementet, i samråd med øvrige aktører i kulturforvaltningen og i samarbeid med Norges forskningsråd, vurderer hensiktsmessigheten ved henholdsvis en sentral og en distribuert organisasjonsløsning.

Finansiering av forskning og formidling

De eksisterende programsatsingene innenfor generell kulturforskning, idrett og medier vil løpe til og med 2007. Fram til den tid vil gruppens flertall foreslå at en prioriterer opptrapping av innsatsen overfor forskningen på kulturavdelingens saksområder. Likeledes bør en vurdere om det fins finansielle forutsetninger for å starte på samordningen av fellesfunksjoner, først og fremst formidling. For satsinger i Forskningsrådet fra og med 2008 anbefaler flertallet i gruppen at en av samordningshensyn vurderer en opprettelse av en koordinert programsatsing for kulturfeltet som helhet. Til en slik satsing vil det, i tråd med flertallets forslag til mål for forskningspolitikken for kulturfeltet, være behov for en generell styrking og harmonisering av innsatsen. Det samme bør gjelde statsforvaltningens avsetninger til oppdragsforskning. Det

må være et mål at kulturfeltforskningen trapper opp arbeidet for å delta i internasjonalt forskningssamarbeid med finansiering fra EUs rammeprogram.

9. Sammendrag

Utredningsgruppen peker i rapportens innledningskapittel på at utviklingen i kunstlivet, kulturvernet, amatørkulturen, mediene, kulturindustrien og idretten har mange fellestrekk. De økonomiske, politiske, sosiale og kulturelle forutsetningene som skaper dynamikk og endring i de ulike delene av kultursektoren, er i mange henseender de samme. Gruppens flertall vurderer det som hensiktsmessig å se kunnskapsbehovene og de forskningspolitiske utfordringene i kultursektoren i lys av et helhetlig kulturfeltperspektiv.

I Norge, som i mange andre europeiske land, blir kunst, amatørkultur, idrett, kulturvern, medier og kulturindustri betraktet som integrerte deler av den statlige kulturpolitikken. Det enkelte fagdepartement – herunder Kultur- og kirke departementet – er fra Stortingets side tillagt hoved- og samordningsansvar for både grunnleggende og brukerrettet forskning i egen sektor. Utredningsgruppens flertall peker på at det av historiske grunner ikke er utviklet en samlende forskningspolitikk fra departementets side. Dette har, sammen med variasjoner i forskningssystemets interne utvikling, bidratt til at det er betydelige ulikheter når det gjelder ressurser, kompetanse og forskningsinnsats i de ulike delene av den kulturfelt-relaterte forskningen.

Innspill fra aktører i sektoren peker mot at organisasjoner og institusjoner ser behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget som de arbeider ut fra. Det er imidlertid få som selv har økonomi og kompetanse til å bestille og bruke forskning av noe omfang. Stimulering av produksjon og formidling av forskningsbasert kunnskap om og for aktørene i kulturfeltet kan forstås som et nytt og viktig kulturpolitisk virkemiddel. Ettersom sektoren representerer viktige samfunnsinteresser, er det i tillegg, etter flertallet i utredningsgruppens oppfatning, vesentlig at kunnskap om kulturfeltet i større grad enn i dag gjøres tilgjengelig som en del av samfunnets allmenne kunnskapsplattform.

På denne bakgrunn foreslår utredningsgruppens flertall at det overordnede målet for en statlig forskningspolitikk for kultursektoren bør være å sikre god tilgang til kunnskaper av høy kvalitet og relevans for samfunnet generelt og for aktørene i kulturlivet, kulturforvaltningen og kulturpolitikken spesielt. For at det skal være mulig å realisere en slik målsetting, foreslås følgende tre delmål:

- opptrapping, samordning og harmonisering av forskningsressursene i sektoren som helhet
- langsiktig satsing på kvalitet og relevans i forskningen på kulturfeltet
- tilrettelegging for god tilgjengelighet for forskningsbrukere på alle nivåer gjennom dokumentasjon og målrettet formidling

For å nå målene foreslår utredningsgruppens flertall at det utvikles strategier som sikrer gode rammebetingelser for produksjon og formidling av kunnskap gjennom

- prioritering av innsatsområder
- tilrettelegging for målrettet og langsiktig rekruttering og kompetanseoppbygging
- sikring av grunnleggende forskning
- bestilling av oppdrag og utvikling av bestillings- og brukerkompetanse i statlige organ
- tilrettelegging av kulturstatistikk og annet kildemateriale for forskningsformål
- dokumentasjon og tilgjengeliggjøring av forskningsresultater
- organisering av nasjonale fellesfunksjoner
- finansiering av forskning, formidling og infrastruktur

Følgende seks innsatsområder anbefales og drøftes:

- Den kulturelle velferdsstaten og dens utfordringer
- Barn og unge i kulturfeltet
- Kulturbransjene. Næringsmessig utvikling basert på kulturell kapital
- Estetiske praksiser i bevegelse
- Kulturfeltets institusjoner – produksjon, bevaring, formidling og brukerinteresser
- Kulturell internasjonalisering og globalisering

Flertallet i gruppen peker på at det er et særlig behov for oppbygging av kompetanse gjennom rekruttering og miljøstimulering innenfor forskningen om saksfeltet til departementets kulturavdeling – kulturpolitikkforskningen, forskningen om kulturformidling til barn og unge og på ABM-området. Kompetansebyggende tiltak bør rettes mot etablerte forskningsmiljøer framfor å etablere nye. Utredningsgruppens flertall anbefaler at Norges forskningsråd, i samråd med relevante aktører, utvikler en samordnet handlingsplan for utvikling og utnyttelse av kompetanse for kulturfeltet som helhet.

Flertallet i utredningsgruppen mener at det er behovet for å øke andelen grunnleggende forskning om kulturfeltet. Grunnforskningens relevans for aktører i feltet kan styrkes gjennom bedre tilrettelagte dialog mellom forsknings- og brukermiljøene og ved en tilretteleggende forskningsformidling. Midler til grunnleggende forskning kanaliseres normalt gjennom Norges forskningsråd. Når det gjelder den brukerrettede forskningen hvor departementet og andre aktører i kulturfeltet normalt vil være oppdragsgiver, bør en, etter flertallet i gruppens

mening, så langt det er rimelig ta hensyn til langsiktige, strategiske behov for kompetanse- og miljøutvikling. Det anbefales at det settes i verk tiltak for å styrke departementets og underliggende organers bestillings- og brukerkompetanse.

Arbeidet med statistikk og annet kildemateriale som danner grunnlag for forskning på kulturfeltet anbefales styrket. Det samme gjelder dokumentasjon og forskningsformidling. For å sikre tilgjengeligheten til forskning i ulike brukermiljøer foreslår utredningsgruppens flertall at det etableres en sentral funksjon med følgende tre hovedoppgaver:

- forskningsdokumentasjon
- tilretteleggende forskningsformidling og formidlingskoordinering fra den nasjonale kulturfeltforskningen
- informasjon om og formidling fra internasjonal forskning

I følge flertallet i gruppen er det behov for å se nærmere på samordning av organisasjonsløsningene når det gjelder nasjonale fellesfunksjoner. Dette gjelder oppfølgingsansvar for statistikk og kilder og for dokumentasjon, informasjon og forskningsformidling. Det pekes på at det generelt er en styrke om slike funksjoner knyttes til ett eller flere forskningsutførende miljøer.

Når det gjelder finansiering av forskningen om kulturfeltet, fins det forskningsprogrammer i Norges forskningsråd for allmenn kulturforskning, idrettsforskning og medieforskning. Programmene løper til og med 2007. Fram til denne tid foreslår gruppens flertall at eventuelle nye midler kanaliseres til tiltak som fremmer forskning og kompetanse innenfor kulturavdelingens saksområde. For satsinger i Forskningsrådet fra 2008, anbefaler flertallet i utredningsgruppen at en av samordningshensyn vurderer en koordinert programsatsing for hele kulturfeltet. Den mener videre at det bør være et mål at aktørene i kulturfeltforskningen trapper opp arbeidet med internasjonalt forskningssamarbeid med finansiering fra EUs rammeprogram.

Kilder for utredningsarbeidet

Brev og notater om utredningsarbeidet:

Brev fra Kultur- og kirkedepartementet til Norges forskningsråd om ”Utredning om kunnskapspolitikk for kultursektoren”, 24.06.03.

Brev fra Norges forskningsråd til utredningsgruppens medlemmer om ”Utredning om kunnskapsbehov i kultursektoren: Oppnevning av utredningsgruppe”, 19.08.02.

Notat fra Svein Bjørkås til Kultur- og kirkedepartementet om ”En kunnskapspolitikk for kultursektoren”, 03.04.02.

Notat fra Svein Bjørkås til Kultur- og kirkedepartementet om ”Utredning om kunnskapsbehov i kultursektoren – en skisse”, 14.06.03.

Notat fra Arnt Maasø til utredningsgruppen om forskning, utredning og evaluering bestilt av Kultur- og kirkedepartementet, 2002.

Notat fra Arnt Maasø til utredningsgruppen om innspill fra aktører i kultursektoren, 2002.

Notat fra Arnt Maasø til utredningsgruppen om innspill fra forskere og forskningsmiljøer, 2002.

Notat fra Arnt Maasø til utredningsgruppen om foreløpig oppsummering av gruppens arbeid, 2003.

Forskningspolitiske og forskningsstrategiske dokumenter:

Arnestad, Georg og Mangset, Per: *Kulturstatistikk – med vekt på næringsmessige og økonomiske tilhøve*, Norsk kulturråd, Notat nr 54, 2003.

Johansen, Anders: Utkast til programplan for Program for museumsstudier, utarbeidet på oppdrag fra Norsk museumsutvikling, 2002.

Kultur- og kirkedepartementet, idrettsavdelingen: Handlingsprogram, Forskningsutvalg Idrett (FUI), 2002-2003.

Kultur- og kirkedepartementet, Norges Idrettsforbund og Olympisk Komité: Tiltaksplan 2002-2003.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet/Utdannings- og forskningsdepartementet:

St. meld 36, 1992/93: Forskning for fellesskapet.

St. meld 39, 1998/99: Forskning ved et tidsskille.

Mangset, Per: *Forskning om kulturpolitikk. Akademisk bakevje eller forskningsfelt i vekst*, Norges forskningsråd, KULTs skriftserie nr 19, 1993.

Norges forskningsråd: Områdestrategi for Kultur og samfunn 2002-2005, utkast juni 2002.

Norges forskningsråd, Kultur og samfunn: Tematiske prioriteringer, høringsutkast juni 2002.

Norges forskningsråd: Programbeskrivelse og prosjektoversikt for Program for biblioteksforskning, 2001.

Norges forskningsråd: Programnotat og prosjektoversikt for Idrett, samfunn og frivillig organisering, 2002.

Norges forskningsråd: Programplan og prosjektoversikt for Program for kulturforskning, 2002.

Norges forskningsråd: Kommunikasjon, IKT, medier (KIM). Innstilling om et forskningsprogram fra et utvalg nedsatt av områdestyret for Kultur og samfunn, 2002.

Norges forskningsråd: Programplan for Kommunikasjon, IKT og medier, 2002.

Notat fra Ivar Selmer-Olsen til Norsk kulturråd om "Utredning om nasjonalt forskningscenter for barnekultur og formidling", 2002.

Kulturpolitiske dokumenter:

Kulturdepartementet/Kultur- og kirke departementet:

St. meld 63, 1991/92: Kultur i tiden.

St. meld 27, 1996/97: Om statens forhold til frivillige organisasjoner.

St. meld 47, 1996/97: Kunstnarane.

St. meld 14, 1999/00: Idrettslivet i endring.

St. meld 23, 1999/00: Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet.

St. meld 57, 2000/01: I ytringsfrihetens tjeneste. Mål og virkemidler i mediepolitikken.

Miljøverndepartementet:

NOU 2002: 1: Fortid former framtid. utfordringer i en ny kulturminnepolitikk.

Toivonen, Timo Einari and Picard, Robert G: *The economic impact of copyright industries in Norway*, Finnish Copyright Society, Study Report, 2002.

Intervjuer og samtaler:

Intervju med statssekretær Yngve Slettholm, Kultur- og kirkedepartementet.

Intervju med ekspedisjonssjef Roy Kristiansen, Kultur- og kirkedepartementet, medieavdelingen.

Intervju med ekspedisjonssjef Paul Glomsaker og underdirektør Frode Thomassen, Kultur- og kirkedepartementet, idrettsavdelingen.

Intervju med avdelingsdirektør Stein Sægrov, Kultur- og kirkedepartementet, kulturavdelingen.

Intervju med ekspedisjonssjef Haktor Helland, Barne- og familiedepartementet, barne- og ungdomsavdelingen.

Intervju med underdirektør Arne Gjermundsen, Utenriksdepartementet, avdeling for presse og informasjon.

Intervju med avdelingsdirektør Greta Billing, Kommunal- og regionaldepartementet, kommunalavdelingen.

Samtale med direktør Jon Birger Østby, ABM-utvikling, Statens senter for arkiv, bibliotek og museum.

Informasjons- og debattmøter:

Møte i Norges forskningsråd mellom organisasjoner og institusjoner på kulturområdet og utredningsgruppen, 07.10.02.

Møte i Norges forskningsråd mellom forskere og utredningsgruppen, 08.11.02.